

DE MOURIK

vogelwerkgroep rijk van nijmegen en omstreken

4^e JAARGANG

- NR. 6 -

DECEMBER 1978

DE MOURIK

orgaan van de VOGELWERKGROEP RIJK van NIJMEGEN en OMSTREKEN

4^e Jaargang

- Nr. 6-

december 1978

Redactie: Ed Grotenhuis en Henk Hoogenboom

Kontakt-adres: Jonkerstraat 57, 6551 DD Weurt. Telefoon: 08897 - 1908

Bestuur:

VOORZITTER:

Johan Thissen,
Sporlaan 22, Groesbeek.
tel.: 08891 - 1523

SECRETARIS:

F.Hustings,
Jac. Canisstraat 6, Nijmegen.
tel.: 080 - 233278

2^e SECRETARIS:

Hugo de Vries,
Weezenhof 32-67, Nijmegen
tel.: 080 - 441788

PENNINGMEESTER:

Henk de Vries,
Jan v. Cuykstraat 46, Cuyk.
tel.: 08850 - 13614
postgirol 26.47.41
met vermelding "VWG"

CONTRIBUTIE:

Werkende ledenf 10,00
Symp. ledenf 15,00
Jeugdleden tot 18 j. .f 5,00
Gezinsledenf 2,50

Werkgroepen:

ARCHIEF-VERSLAGEN-WAARNEMINGEN:

W.Helmer, Joanneslaan 7, Nijmegen.
tel.: 080 - 233371

EXCURSIES:

B.Engelen, Sonatestraat 15, Nijmegen.
tel.: 080 - 773502

LEESMAPPEN-AVIFONETHEEK:

J.v.Dokkum, Evertsenstraat 36, Nijmegen.

NESTKASTENVERVAARDIGING:

W.Schurink, Marialaan 39, Nijmegen.
tel.: 080 - 773551

NESTKASTPLAATSING:

J.de Vrieze, Leygraaf 122, Druten,
tel.: 08870 - 3454

RIVIERTELLINGEN:

H. de Vries, J.v.Cuykstraat 46, Cuyk.
tel.: 08850 - 13614

STOOTVOGELTELLINGEN:

J.Thissen, Sporlaan 22, Groesbeek.
tel.: 08891 - 1523

VOGELCURSUS:

E.Grotenhuis, Onyxstraat 29, Nijmegen.
tel.: 080 - 561756

WINTERVOEDERING:

J.Pieters, Schependomlaan 112, Nijmegen.
tel.: 080 - 771241

Overneming van artikelen of gedeelten hiervan, alsmede van illustraties is uitsluitend toegestaan met bronvermelding en schriftelijke toestemming van de redactie. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikel. Publicatie van artikelen enz. behoeft niet te betekenen dat de daarin vermelde meningen het inzicht van de redactie weergeven.

REDACTIONEEL.....

Het laatste nummer van dit jaar ligt hier weer bij U in de brievenbus. Een groene, volgend jaar weer een ander kleurtje. Weer een jaar voorbij van al dan niet hard werken en plezierig ontspannen in de vrije natuur, weer een jaar van vreugde beleven bij het zien van een bijzondere soort, van typerende gedragingen, of zo maar gewoon genieten omdat dit alles altijd mooi is, ook al zie je het voor het zoveelste maal.. Ook voor velen een jaar van zwoegen; van gezellig ontspannen studeren met de modernste methodieken in eigen tempo in eigen omgeving, zoals dat in hedendaags jargon heet. Maar desondanks wel doorbijten! Een van deze doorbijters, ons medelid Jan de Vrieze uit Druten willen we gelukwensen met zijn fraaie werkstuk over de Maasheggen, dat onlangs is uitgekomen. U vindt er in dit nummer meer over terug. We hebben Jan ook bereid gevonden hier zeer binnenkort al een lezing over te houden- zie de activiteiten!

We zijn eveneens blij dat er ook dit jaar weer diverse mensen waren die, ondanks hun drukke werkkring en gebrek aan tijd, toch de tijd hebben kunnen vinden om hun ervaringen voor de Mourik op papier te zetten. Ook dit nummer getuigt hier weer van. Jammer dat dit te vaak toch tot enkelingen beperkt blijft. Onze wens voor Sinterklaas, de Kerstman en het nieuwe jaar is, dat dit voorbeeld door velen, juist ook door hen die over potentieel meer tijd beschikken, zal worden nagevolgd.

Verder wensen wij ieder prettige kerstdagen en een goede jaarwisseling toe, met zoals ieder jaar weer een extra wens voor de penningmeester. Raad eens welke nou dan..

P.S.

Ons is gebleken, dat sommige nieuwe leden niet alle voorafgaande nummers over 1978 van de Mourik hebben ontvangen. Even bellen: (080) 561756 en dan zijn ze er de volgende keer bij (m.u.v. de nrs 1 en 2, want die zijn reeds volledig uitverkocht).

VAN DE BESTUURSTAFEL

Binnengekomen:

- Rondschrijven jrg. 5 no. 6 V.W. Winterswijk
Hierin o.a. een artikel over de broedvogels van het Hilgelo in 1978 en een overzicht van de transecttellingen. (Net als in het Rijk van Nijmegen werden half december '77 weinig buizerden waargenomen, waarna een opmerkelijke toename van de aantallen in januari volgde). Voorts een bespreking van het artikel over Bekendelle in de Mourik no.3/4 van 1978.
- Rondschrijven jrg. 5 no. 7 V.W. Winterswijk.
o.a. weer nieuws over de transecttellingen en een overzicht van de stootvogeltrek najaar 1978; vooral begin oktober werden veel stootvogels (vnl. buizerden) gezien.
- De Korhaan jrg. 12 no. 4 V.W.G. het Gooi e.o.
Artikelen over de rietgors, het winterkoninkje en de houtsnip. Deze laatste soort werd tussen januari en maart 1978 (vooral tijdens de koude-periode rond eind februari) opvallend veel gezien, vaak op vreemde plaatsen b.v. in tuinen. Dit verschijnsel zal ongetwijfeld samenhangen met de weersituatie in en buiten ons land.
- De Korhaan jrg. 12 no. 5 V.W.G. het Gooi e.o.
Waarin o.m. artikelen over koperwiek, knobbelzwaan en scholekster. Deze laatste vogel lijkt vanaf plm. 1965 weer toe te nemen als broedvogel en pleisteraar, in ieder geval bij het Laarder Wasmeer.
- Natuur Historisch Maandblad jrg. 67 no. 10 N.H.G. Limburg.
o.a. een artikel over de trek van gele - en Noordse gele kwikstaart in Zuid-Limburg. Aan de hand van een grafiek wordt aangetoond dat de gele kwikstaart van begin april tot half mei doortrekt en een piek bereikt rond eind april. De noordse gele trekt vanaf eind april tot eind mei door; de piek valt later als bij de gele kwik, n.l. half mei. Vooral de hoge aantallen noordse gele hier (tot 120 ex. per dag) zijn opmerkelijk.

-De Polder Meinerswijk, een onontbeerlijke heerlijkheid.
Rapport, uitgebracht door de stuurgroep milieu-kartering
Arnhem.

Aandacht voor de historie, geologie, flora en fauna van
deze 250 ha grote polder in de Rijnuiterswaarden bij Arn-
hem.

Het ornithologisch onderzoek (maart-december 1977)
bracht aan het licht, dat de polder als broedplaats
van belang is voor o.a. zomertaling, bergeend, dodaars
oeverzwaluw, tureluur en grutto; mogelijke broedvogels
zijn: paapje, blauwborst, grauwe gors en grote karekiet.
Helaas is er geen nachtvoegel-onderzoek verricht. Op de
pgs. 30 en 32 staat, zonder commentaar, vermeld dat de
smient er zou broeden (!).

Als pleisterplaats is het gebied in trek bij steltlopers
en eenden; incidenteel ganzen. Vanwege het belang wat de
polder heeft voor flora en fauna doet de stuurgroep een
aantal aanbevelingen zoals: het stopzetten van de groot-
schalige ontgrindingen en het afzien van bestaande plan-
nen om het gebied te voorzien van een jachthaven.

ATTENTIE:

De vogelkalender 1979 is uit, wederom verluchtigd met
fraaie kleurenfoto's. Te bestellen door overschrijving
van f. 12.50 op postgiro 4325 tnv. Vogelkalenderfonds
Bellaertstraat 16, 6721 WB Bennekom.

Verder is er nog een beperkt aantal exemplaren van het
ruilverkavelingsrapport Winterswijk verkrijgbaar à f. 5.
Te bestellen bij de secretaris.

ACTIVITEITEN

Opgaven voor deze rubriek: Ed Grotenhuis, Onyxstraat 29 Nijmegen, tel 080-561756.

Donderdag 1 februari: "De Maasheggen", Jan de Vrieze zal ons deze avond over dit zeer interessante landschap nader informeren. Dit n.a.v. zijn studie hierover die hij kort geleden met een fraai uitgegeven werkstuk heeft afgesloten. Zeer actueel dus! Zaal N5 in het gebouw van Wis- en Natuurkunde op het Toernooiveld. Aanvang 20.00 uur.

Donderdag 8 februari: Bosuilen-excursie op de St.Jansberg. Vertrek vanaf restaurant Plasmolense Hof om 20.00 uur.

Zaterdag 24 februari: Ganzenexcursie naar de Duitse Ooy en Rijnuiterswaarden. Nadere informatie bij Dick Visser, Weezenhof 32-67, tel.:080-441788.

Donderdag 5 april: Filmavond, verzorgd door de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels. Nadere informatie zal volgen in Mourik 1979-1.

Vogelcursus voor beginners.

In maart a.s. zal bij voldoende belangstelling op twee plaatsen weer de vogelcursus voor beginners van start gaan; in Nijmegen en in St.Anthonis of Boxmeer (deze laatste plaats is nog niet exact bekend). Met behulp van dia's en bandopnamen leert U de specifieke kenmerken en geluiden van 40 bekende soorten vogels. Voor de cursisten is een keurig verzorgd boekje van 44 blz beschikbaar, dat f2,50 kost (overige belangstellenden kunnen dit boekje ook kopen, maar dan kost het f5,-). Het is de bedoeling, dat de cursus wordt afgesloten met één of meer excursies, teneinde het geleerde ook in de praktijk te brengen. Verdere gegevens vindt U hieronder.

Plaats	Nijmegen	St. Anthonis/Boxmeer
Waar?	zaal N4 faculteit Wis- en Natuurkunde (Toernooiveld)	
Aanvang	20.00 uur	Voor informatie over deze avonden neme men contact op met de cursusleider:
Aantal avonden	vier	
1e avond	8 maart 1978 vervolgens: 22 maart 12 april 26 april	
Opgeven	Ed Grotenhuis Onyxstraat 29 Nijmegen tel: 080-561756	Jan Post Amathastraat 6 St.-Anthonis tel: 08858-2190
Kosten	VWG-leden: nihil (alleen boekje f2,50) Niet-leden: f5,- (boekje eveneens f2,50 extra). Een en ander te voldoen op de eer- ste cursusavond.	

Vogelcursus voor gevorderden.

Het is de bedoeling komend voorjaar ook een cursus voor gevorderden op touw te zetten. Op deze cursus komen o.m. inventarisatietechnieken aan de orde.

De voorlopig vastgelegde avonden zijn: 15 februari, 1 maart, 15 maart en 29 maart. Ook deze avonden zullen gehouden worden in zaal N4 faculteit Wis- en Natuurkunde (Toernooiveld).

Voor nadere informatie en opgave voor deze cursus:
Dick Visser, Weezenhof 32-67, tel: 080-441788.

Vogelgeluidencentrale en leesmappen: zie Mourik 1978-5

Rivier- en stootvogeltellingen: zie agenda en Mourik 1978-5.

WAARNEMINGEN

★★★★★★★★★★★★★ SEPTEMBER - OKTOBER 1978

Roodhalsfuut : 21-10 1 ad. en 1 juv. ex. Bisonbaai (ww-t, NJN).

Aalscholver : 2-9 1 ex. Bisonbaai (OH) 5-10 1 ex. ontgroning Linden (P).

Purperreiger : 16-9 1 ex. Maas trajekt L-18 (ww-t).

Kleine zwaan : 26-10 1 ad. en 2 juv. → NW Hoekse waard (Hus).

Canadese gans : 22-10 2 ex. Wylermeer (NJN).

Krakeend : maximum aantallen Ooypolder : 21-10 41 ex. Oude waal en 8 ex. Oostelijke Ooypolder (ww-t) 21-10 2 ex. plassen Mijnlieff Druten (DV).

Smient : 2-9 2 juv. ex. Paesplas Gennep (Re), de soort heeft hier het afgelopen jaar gebroed. 13-9 4 ex. Oude waal (BN) 21-10 95 ex. Kaliwaal (ww-t).

Pijlstaart : 16-9 2 ex. tussen Druten en Tiel (ww-t).

Zomertaling : 16-9 5 ex. tussen Nijmegen en Ewijk (ww-t) 17-9 3 ex. Oostelijke Ooy (ww-t).

Grote zaagbek : 27-10 1 ♀ Bisonbaai en 1 ♀ Kaliwaal (P).

Grote zeeëend : 31-10 2 ex. zwemmend, duikend en rondvliegend Oude waal (Hus).

Visarend : 16-9 1 ex. Plasmolen thv. Riethorst 16.45 u. (ww-t).

Wespendief : 10-9 1 ex. donkere fase Reichswald (NJN) 13-9 1 ex. Oude waal (BN) 8-10 1 ex. de Horst (W) 23-10 1 ex. → Z trekkend Wylerberg (W).

Havik : 8-10 1 ex. Nederrijk (W) 8-10 2 ex. idem (NJN) 11-10 1 ex. → Z trekkend Wylerberg (J.Helmer) 12-10 1 ex. → N trekkend Nijmegen-oost (BN) 29-10 1 juv. ♀ Dekkerswald (BN).

Zwarte wouw : 29-10 1 ex. t.p. Nederrijk (BN).

- Bruine kiekendief : 10-10 1 ♀ jagend Oude waal (Hus).
- Blauwe kiekendief : 16-9 1 ♂ en 1 ♀ → Z trekkend Maas traject R-16 (ww-t) 11-10 1 ♂ → Z trek. Wylerberg (J.Helmer) 13-10 1 ♀ Wylerberg (DD e.a.) 14-10 1 ♀ jagend Oude waal (W) 21-10 2 ♀♀ Ooypolder (ww-t).
- Slechtvalk : 10-10 1 juv. ♂ trek. St.Jansberg (DV).
- Boomvalk : 11-10 2 ex. → Z Wylerberg (J.Helmer, P.vd.Langerijt).
- Smelleken : 9-10 1 ♂ trek Sluispolder Heumen 15.00 u. stotend op troep kneutjes (DV).
- Bontbekplevier : maximum aantal : 17-9 14 ex. strang Kaliwaal (MK, W).
- Kleine plevier : 21-9 1 ex. Kaliwaal (DD, R.Boot).
- Zilverplevier : 21-9 1 ex. roepend overvliegend Kaliwaal Leeuwen (DV) 14-10 1 ex. vliegend boven Oude waal (W) 29-10 1 ex. Bijland (OH).
- Goudplevier : 4-9 1 ex. → W overvl. Millingerwaard (W) 3 en 8-9 2 ex. Kekerdonse waard (BN, MK en OH) 16-9 5 ex. → W Oude waal (NJN) 26-9 280 ex. pleisterend Benedenbroek Afferden, 270 ex. idem Beuningse veld, 80 ex. idem autokamp Beuningen en 30 ex. Wezelse broek (DV) 11-10 8 ex. Kek. waard (OH) 21-10 ca. 38 ex. weilanden Homoet e.o. (DD).
- Bonte strandloper : maximum aantal Kaliwaal op 11-10 : 14 ex. (OH) 16-9 max. aantal Ooypolder 18 ex. (ww-t) 16-9 1 ex. Maas traject 14-L (ww-t) 16-9 4 ex. tussen Druten en Tiel (ww-t) 6-10 1 ex. Millingerwaard (Hus) 8-10 6 ex. Groenlanden (P) 14-10 1 ex. Oude waal (W) 21-10 11 ex. boven Oude waal (NJN) 21-10 geh. overtrekkend Elst (DD).
- Kleine strandloper : max. aantal Ooypolder op 16/17-9 : samen met véél Temmincks str.l. in een groep van 35-40 ex. (NJN) kaliwaal. 16-9 3 ex. Paesplas Gennep (DV) 16-9 1 ex. tussen Druten

en Tiel (ww-t) 21-9 4 ex. tichelgatencolplex
Afferdense waard Druten (J.de Vrieze, DV).

Temmincks strandloper : 3-9 6 ex. Kaliwaal (MK, BN) 13-9 6 ex.
Erl. waard en 1 ex. Kaliwaal (BN) 16/17
-9 zie Kleine str.l. (NJN) 13-10 1 ex.
Bisonbaai (BN) 3 ex. Millingerwaard (BN).

Krombekstrandloper : max. aantal Ooypolder : 17-9 15 ex. Bison-
baai en 6 ex. Kaliwaal (ww-t, MK, W) 12 en
27-10 7 ex. Kaliwaal (P) 16-9 1 ex. tussen
Druten en Tiel (ww-t).

Tureluur : 16-9 3 ex. tussen Nijmegen en Ewijk, 1 ex. tussen Tiel
en Druten (ww-t) 17-9 1 ex. Kaliwaal (ww-t, MK, W).

Groenpootruiter : maxima : 16-9 8 ex. tussen Nijmegen en Tiel
(ww-t) 17-9 9 ex. Ooypolder (W, MK).

Zwarte ruiter : Ooypolder : gedurende de twee maanden een vrij
konstant aantal van ca. 30-38 ex. aanwezig.
verder : 21-10 18 ex. in één groep uiterw.
Loenen (DD) 21-10 19 ex. tussen Nijmegen en
Ewijk (ww-t).

Witgatje : enkele waarnemingen : 4-9 2 ex. Leuthse visvijvers
en 3 ex. Millingerwaard (W) 16-9 2 ex. Paesplas
Gennep (ww-t) 21-9 2 ex. Afferdense waard en 1 ex.
Deesterwaard (DV, J.de Vrieze) 21-10 4 ex. tussen
Deest en Druten (ww-t).

Bosruiter : 13-9 1 ex. Kaliwaal (BN) 16-9 1 ex. Paesplas Gennep
(ww-t) 9-10 1 ex. over Nijmegen (P) 21-10 1 ex.
tussen Deest en Druten (ww-t) 22-10 1 ex. Bisonbaai
(NJN).

Rosse grutto : 21-9 1 ex. Bisonbaai (HM).

Grutto : 16-9 2 ex. stuw Sambeek (ww-t) 17-9 1 ex. Kaliwaal en
1 ex. Bisonbaai (W, MK).

Regenwulp : 21-9 1 ex. overvliegend Kaliwaal Leeuwen (DV).

Houtsnip : 13-10 1 ex. jagend in avondschemering Reichswald (NJN).

Grote jager : 8-9 1 ex. Kek. waard Ooypolder (OH).

- Visdief : 21-9 2 ex. Kaliwaal (DD,R.Boot).
- Zwarte stern : 8-10 2 ex. Kaliwaal (P).
- Tortelduif : Laatste waarnemingen op 16-9 op diverse plaatsen.
- Koekoek : 21-9 1 juv. ex. Groenlanden (HM).
- Velduil : 21-10 1 ex. uiterwaarden Loenen (DD).
- Kerkuil : 16-9 3 onv. ex. Homoet (DD) 19-9 1 juv. ex. Ooy (Re).
- Isvogel : enkele waarnemingen : 6-10 1 ex. Oude waal en 2 ex. Millingerwaard (Hus) 12-10 2 ex. vissend Bisonbaai (Hus) 14-10 2 ex. tussen Druten en Tiel (ww-t) 23-10 2 ex. plassen Mijnlieff Druten (DV).
- Gierzwaluw : 2-10 1 ex. Lent (Hus) 3-10 2 ex. insektenvangend Groenlanden (Hus) 3-10 1 ex. Nijmegen (MK).
- Boerenzwaluw : 13-10 1 ex. Wylerberg (DD e.a.).
- Huiszwaluw : 26-10 6 ex. Sterreschans Nijmegen (P).
- Boomleeuwerik : 10-10 5 ex. trek Canadese kerkhof Groesbeek (Re, DV) 12-10 1 ex. → Z Waal Erlecom (Hus) 14-10 2 ex. Maas trajekt L-13 (ww-t) 16-10 totaal 14 ex. → Z Wylerberg (NJN) 23-10 6 ex. → Z Wylerberg (W).
- Boompieper : 16-9 1 ex. Heyense waard (DV).
- Waterpieper : waarnemingen Oude waal : 12-10 1 ex., 13-10 1-2 ex., 20-10 1 ex., 24-10 3 ex., 29-10 1 ex., 31-10 2-3 ex. (Hus). 21-10 2 ex. tichelgaten Turkswaard (ww-t).
- Ceverpieper : 3-10 1 ex. four Bisonbaai 12.00 u. later wegvliegend richting ZW (Hus).
- Gele kwikstaart : 22-10 1 ex. Groenlanden (NJN).
- Grote gele kwikstaart : 16-9 1 ex. stuw Sambeek (ww-t) 21-9 1 ex. Afferdense waard Druten (DV, J.de Vrieze) 2-10 1 ex. → W langs Waalkade vliegend (Hus) 1 ex. → ZW Tiengeboden (Hus) 1 ex. four Bisonbaai (Hus) 12-10 1 ex. → ZW Oude waal (Hus) 13-10 2-3 ex. Wylerberg (DD e.a.) 21-10 1 ♂ Elst (DD).

Klapekster : 10-9 1 ex. Reichswald (NJN) 8-10 1 ex. idem (W)
10-10 1 ex. overvl. → Z Circul van de Ooy (Hus)
13-10 1 ex. met prooi boswachtershuis Reichswald
(NJN) 13-10 1 ex. Wylerberg (DD e.a.) 23-10 1 ex.
Circul van de Ooy (HM).

Grote karekiet : 16-9 1 ex. Groenlanden (NJN).

Kleine karekiet : 12-10 1 ♂ kort zingend bij laag overvliegende
buizerd Oude waal (Hus).

Tuinfluiter : 17-9 1 ex. tegen raam gevlogen, tuin Gennep (Re).

Zwartkop : 28-10 1 ♂ in tuin Landstichting (W).

Grasmus : Laatste waarnemingen op 16-9 op diverse plaatsen.

Fitis : 26-10 1 ♂ zingend Oude waal (Hus).

Tjiftjaf : 31-10 2 ex. in riet Oude waal (Hus).

Vuurgoudhaan : 13-10 1 ex. Hoekse waard (Hus) 31-10 1 ♂ zingend
in wilg Oude waal (Hus).

Bonte vliegenvanger : 8-9 1 ex. in tuintje Hatertse hei Nijm. (P).

Grauwe vliegenvanger : 21-9 1 ex. Afferdense waard (J.de Vrieze, DV)
21-9 2 ex. tichelgatencolplex Deesterwaard
(DV).

Baardmannetje : 14-10 1 ex. min. Oude waal (W).

Tapuit : enkele waarnemingen : 16-9 5 ex. Hoekse waard (NJN)
16-9 6 ex. Maas trajekt R-16 (ww-t)

Roodborsttapuit : 16-9 5 ex. four in maïsveld Afferden (Lb) (DV)
17-9 9 ex. westelijke Ooypolder (ww-t).

Paapje : 16-9 4 ex. Hoekse waard Ooypolder (NJN) 16-9 6 ex. Maas
trajekt L-18 (ww-t) 16-9 5 ex. Maas trajekt R-16 (ww-t)
16-9 3 ex. four in maïsveld Lege veld Afferden (DV)
17-9 9 ex. totaal Ooypolder (ww-t).

Gekraagde roodstaart : 23-9 1 ♀ spoorbaan Groesbeek (DV).

Zwarte roodstaart : 13-10 1 ♂ zingend Wylerberg (DD e.a.) 14-10
1 ex. Maas trajekt L-13 (ww-t).

Barmsijs : 23-10 1 ex. → O Wylerberg (W) 27-10 1 ex. → Z Landstichting
(W).

Europese kanarie : 8-9 1 ex. Groenlanden (OH) 6-10 1 ex. four.
Kekerdomse waard en ca. 6 ex. Millingerwaard
waarvan 1 ♂ even zingend (Hus).

Ortolaan : 29-10 1 juv. ex. → NW Wylerberg (BN).

Putter : 22-10 4 ex. Circul van de Ooy en 17 ex. dorp Ooy (NJN).

Bonte kraai : 16-9 1 ex. Maas trajekt R-16 (ww-t) 21-10 1 ex.
Ooy-oost (ww-t) 21-10 2 ex. Elst (DD) 23-10 1 ex.
overvl. Bisonbaai (HM).

Waarnemingen van de maanden november en december kunnen het best
vóór zaterdag 6 januari worden opgestuurd naar ★ Wouter Helmer
Joanneslaan 7
Nijmegen

Mensen die mee willen helpen met het uitwerken van oude waarne-
mingen-boekjes voor het archief kunnen zich bij mij opgeven, tel.
080-233371

Een Purperreiger boven "HET GAT VAN DE HENGST"

Het sukses van de jaarlijkse Winterswijk-excursie na-
derde dit jaar z'n hoogtepunt en het zou daarom wense-
lijk kunnen zijn eens met deze traditie te breken. Zo-
wel op de laatste avond in Winterswijk als op de afge-
lopen ledenvergadering vroegen onze oude resp. nieuwe
voorzitter om met suggesties of plannen te komen om
eens naar een ander vogelgebied te gaan.

De afdeling Dordrecht van de KNNV heeft het beheer over
een huisje in de Sliedrechtse Biesbosch, waar ook ande-
re belangstellende KNNV-ers en NJN-ers gebruik van kun-
nen maken. Om te zien of dit huisje geschikt zou zijn
als vervanging voor Winterswijk zijn Ria en Frans Nille-
sen en Henny en Rob Gorissen in het weekend van 16/17
september j.l. ter plekke gaan kijken.

Het eerste probleem, waarmee de kwartiermakers te kam-
pen kregen was de bereikbaarheid. De Eend van Ria en
Frans deed zijn naam geen eer aan en wilde niet verder
dan de kade van Werkendam. Gelukkig bleek de veerbaas
van het voetveer naar Hardinxveld bereid om een stuk-

je om te varen en ons op het eiland af te zetten. Een aanlegsteiger ontbrak en met een laddertje moesten we de boot verlaten. Hierbij bleek het een grandiose gedachte geweest te zijn thuis al laarzen aan te trekken. Bepakt en bezakt volgden wij de route naar het huisje, waarbij we de nodige prikkeldraadobstakels moesten nemen. Toch wel $\frac{2}{3}$ van het eiland was aardappelveld of door koeien geannexeerd. Na 2 k.m. ploeteren, waarbij wij nauwelijks oog hadden voor putters en grote mantelmeeuwen, bereikten we ons paleisje: een stoffig varkenskot dat vroeger als vriendkeet dienst had gedaan. De inrichting van de keet was in z'n geheel afkomstig uit Amsterdam (Waterlooplein) en bij de aanblik van het keukengerei schoten de tranen ons van het lachen in de ogen. Gelukkig bleek het meubilair sterk genoeg om op bij te komen.

Nadat we de luiken voor de ramen verwijderd hadden zagen we op 100 m. afstand een bruine kiekendief vliegen en dit feit hield ons niet langer binnen. Een eerste verkenning van het gebied, gelegen naast de "Ruigten Bezuiden Den Perenboom" en grenzend aan het water met de naam "Het Gat Van De Hengst" leverde vele blauwe reigers, watersnippen, Kieviten, zilvermeeuwen en zelfs 3 bruine kiekendieven tegelijk op. Opvallend was het grote aantal (ca 15) gierzwaluwen dat we nog zagen en verder werden met name de dames vertederd door 3 jonge puttertjes, die met fladderende vleugeltjes om voer bedelden. In het weiland waarin ons huisje stond, vergezelden gele kwikken een 40-tal koeien, die toch maar wilden weten wat die 4 indringers daar deden. Doordat ons huisje zo'n aantrekkingskracht op de koe-beesten had, kreeg de directe omgeving al spoedig een andere uiterlijk. Het was dan ook noodzaak, als je de deur uit ging, (en een ieder moet toch wel eens, zo op z'n tijd), dit al zigzaggend te doen en als je een ietsje uitgleed dan was zo'n slalombeweging niet helemaal correct uitgevoerd. (Voor Uw verslaggever zijn naast de Limburgse nu ook de Biesbosche vlaaien een begrip geworden).

Ook 's nachts deden de koeien van zich gelden; kontinuu werd er tegen het huisje geschuurd of gebonkt. De slechte nachtrust werd echter al spoedig vergeten toen we 's morgens op pad gingen. We waren nog maar nauwelijks vertrokken of daar zagen we een purperreiger boven het...
... inderdaad! Later zagen we zelfs nog 2 van deze zeld-

zaamheden, tegelijk. En de koek was nog niet op want na oeverloper, kleine strandloper, wulp en tapuit hoorden we niet alleen een cetti's zanger, maar meneer liet zich ook even zien ook. Een geplande rondwandeling werd door een te brede kreek gedwarsboomd maar op de tocht terug zagen we verder paapjes, een koekoek en de eerste kramsvogel.

Voldaan gingen we vroeg naar bed maar hierbij hadden we geen rekening gehouden met de koeien. Deze hadden n.l. in gezamenlijk overleg besloten dat die nacht gepoogd zou worden het huisje tegen de vlakte te krijgen. Niemand sliep langer dan 2 uur achtereen en vooral als de deur een aanval te verduren kreeg lagen we met bonzend hart te hopen dat we met z'n vieren zouden blijven. Continu gesnuif en gesteun, dat als een orkest het duet van een loeiende koe en een gillende steenuil begeleidde. Toen de wekker om 5 (vijf!) uur afliep, klonk dit als een verlossing en even later gingen we in het donker opweg naar de punt van het eiland. Onderweg daarheen zagen en hoorden we nog ganzen maar het was nog te schemerig voor determinatie. Dat U dit verslag leest is mogelijk geworden doordat de schipper van het voetveer de afspraak om ons op te pikken op maandagmorgen, niet vergeten was. We slaakten dan ook een zucht van verlichting, toen, nadat het veer op de heenreis ons eerst voorbijvoer, op de terugreis op ons eiland afstevende. Alleen het vest van Ria wilde niet mee naar huis. Tijdens de beklimming van het schip zag het z'n kans schoon, viel in het water en dreef al gauw richting Noordzee, maar kon gelukkig met een pikhaak van de schipper tot de orde geroepen worden. Een uur later kwamen we in Nijmegen aan en konden geeuwend terugzien op een avontuurlijk Weekend. Helaas moeten we constateren dat voor een excursie in vogelwerkgroepverband de accommodatie op dit eiland ontoereikend is: aanwezigheid van toilet, stromend water en gemakkelijke bereikbaarheid zijn voor een grotere groep toch wel gewenst. Groepjes tot ca. 8 personen kunnen er echter wel een fantastisch weekend doorbrengen en voor belangstellenden heeft Uw verslaggever verdere informatie, het boekje "How to survive" en een set vuurpijlen.

★ Rob Gorissen, Heilige Stoel 52-12, Wijchen.

MAASHEGGEN en LANDBOUWPROBLEMATIEK

1. INLEIDING.

Velen onder onze leden zullen weten dat met de MAASHEGGEN het door meidoornhagen gedomineerde cultuurlandschap langs de Maas bedoeld wordt. Het gaat om het ca. 3200 ha. grote uiterwaardengebied tussen Bergen en Mook aan Limburgse, en tussen Vierlingsbeek en Cuyk aan Brabantse zijde; maar in feite behoren de uiterwaarden ten zuiden van Bergen (Ayen) en die bij Overasselt er ook nog toe.

Het is een gebied waar - tot voor kort - vooral twee dingen opvallend waren:

- 1^e. De gaafheid van het landschap; alsof de moderne tijd met zijn technologie er een beetje aan voorbij gegaan was.
- 2^e. De onbekendheid ervan: landelijk slechts bekend bij insiders, kennen zelfs streekbewoners het vaak niet.

Ik schreef echter al: 'tot voor kort', want momenteel is er veel aan het veranderen, vooral t.a.v. van het eerste punt.

Landbouw, recreatie, verkeer en industrie beginnen ook hier hun tol te eisen van de natuur. De grootste bedreigingen kwamen tot dusverre van de kant der ruilverkavelingen en hierop wil ik wat dieper ingaan.

2. DE NA-OORLOGSE LANDBOUWONTWIKKELING EN DE RUILVERKAVELING.

O.i.v. de sterk gestegen welvaart in ons land, grotendeels een gevolg van de snelle industrialisatie na de tweede wereldoorlog en de toenemende concurrentie uit het buitenland, veroorzaakt m.n. door lagere loonkosten, is onze landbouw in een moeilijke positie geraakt.

De oplossing van de ontstane problemen werden - en worden - gezocht in:

- schaalvergroting
- productiviteitsverhoging
- mechanisatie
- specialisatie,

aspecten, die onderling nauw verbonden zijn.

foto 1. De Oeffeltse Weiden, gezien van af de spoorlijn in zuidelijke richting. foto O.v.Hoorn

De schaalvergroting brengt met zich mee het vergroten van de omvang der bedrijven; hiertoe moeten vele kleine bedrijven verdwijnen, om zo grond vrij te maken.

Daarnaast vindt een vergroting van de produktie plaats door hogere opbrengsten per hectare, ook in de veeteelt, verkregen door veredeling van rassen, het gebruik van zeer veel kunstmest en bestrijdingsmiddelen en het verdwijnen van de braakperiode.

De mechanisatie helpt hierbij een krachtige hand mee: één man kan tegenwoordig met behulp van machines meer werk verzetten dan zo'n twintig jaar geleden een hele ploeg landarbeiders; het zelfde geldt voor het melken van koeien met behulp van melkmachines. Daarbij vertonen de landbouwmachines de neiging steeds groter en ingewikkelder te worden, wat weer zijn weerslag heeft op het wegensysteem en de kavelgrootte en -vorm.

Tenslotte de specialisatie; in plaats van een veelheid aan producten een beperking tot enkele of slechts één product.

De meest verregaande vorm hiervan is die van de bio-industrie, waarbij je je kunt afvragen wat de band met de landbouw nog is. Vooral bedrijven zonder uitbreidingsmogelijkheden v.w.b. oppervlakte land gaan tot deze vorm over.

In tegenstelling tot het ingenieuze gesloten systeem van het gemengde bedrijf, waarbij de producten van de akkers gebruikt werden om het eigen vee te voederen en mest met stro (afvalproducten) weer werden aangewend ter verhoging van de vruchtbaarheid van de akkers, kenmerkt het moderne boerenbedrijf zich door een productiewijze die veel weg heeft van een productielijn in een fabriek: de grondstoffen worden van buiten het bedrijf aangevoerd en de eindproducten worden afgezet op de markt.

Echter, de productie is veel sterker gegroeid dan de vraag, welke bij landbouwproducten nogal star is. Nieuwe afzetmarkten zijn onvoldoende gevonden, sterker, ze zijn ook niet te vinden. De afvalstoffen worden geloosd, het kind van de rekening is daarbij de natuur; denk maar eens aan watervervuiling o.g. -verrijking (eutrofiëring); te zware mestgift op te kleine percelen, m.n. de drijfmest afkomstig van de varkensfokkerijen.

Daarbij is de landbouw steeds minder in staat de plattelandsbevolking werkgelegenheid te bieden; afvloeiingsregelingen zijn normaal. De boer is bovendien, door de enorme kapitaalsinvesteringen, volstrekt afhankelijk geworden van zijn geldschietters m.n. banken en voederfabrieken. Dit betekent, dat hij, hoewel in naam eigenaar van zijn bedrijf, niet eens in staat is onafhankelijke beslissingen te nemen maar gedwongen wordt door te gaan met schaalvergroting e.d.

Al deze ontwikkelingen zijn sterk beïnvloed door de uitvoering van de ruilverkavelingen, vooral sinds de vijftigerjaren.

Het primaire doel van de ruilverkavelingen is het aanpassen van het bestaande cultuurlandschap aan de moderne opvattingen omtrent de uitoefening van het landbouwbedrijf. Aanvankelijk betekende dat vooral de onderlinge ruil van kavels, om zo de afstand tussen boerderij en landerijen te verkleinen; de bijbehorende cultuurtechnische werken zijn echter een steeds grotere rol gaan spelen. De huidige ruilverkaveling wordt gekenmerkt door drastische ingrepen in de waterhuishouding, veelal een diepe ontwatering via nieuw gegraven afvoerkanalen, die een kaarsrecht spoor door het landschap trekken. Voeg daarbij de landegalisatie, de aanleg van een fijnmazig netwerk van asfaltwegen, de bouw van boerderijen midden in de polders en niet te vergeten het opruimen van obstakels zoals oude kavelscheidingen in de vorm van hagen, knotwilgen enz. en de desintegratie van het eeuwenlange verbond tussen landbouw en natuur in het cultuurlandschap is volledig. Weliswaar is in de jongste uitgaven van de ruilverkavelingen wat meer aandacht gekomen voor het behoud van natuurwaarden, tot uiting komend door de vertegenwoordiging van bijv. een staatsbosbeheerconsulent in voorbereidingscommissies, maar de natuur krijgt nooit meer dan een restwaarde, een soort openluchtmuseum van een bosje hier en een reservaatje daar en dan liefst zo klein mogelijk.

3. DE STUDIEGROEP "MAASHEGGEN".

Het is vooral de dreiging van grote landschappelijke ingrepen, gepaard gaand met de voorgenomen ruilverkaveling 'Land van Cuyk' (vooral met de uitvoering van de ruilverkaveling Bergen in het achterhoofd) wat tot ernstige verontrusting leidde en een aantal mensen bij elkaar bracht met een gemeenschappelijke interesse in de natuur. De zo ontstane studiegroep 'Maasheggen' zal niet erg bekend zijn, dat kan ook moeilijk, want ze heeft zich tot dusverre beziggehouden met het verkennen en inventariseren van de natuurlijke rijkdommen van het Maasheggengebied.

Deze eerste, stille fase is onlangs afgesloten met de publicatie van een informeren boekje over het gebied, geschreven door Jan de Vrieze, waarvan u de recensie elders in dit blad vindt.

De volgende fase, het optreden naar buiten, is ingegaan met het in enkele radioprogramma's aandacht vragen voor het Maasheggengebied. Daartoe behoorde ook de persconferentie ter gelegenheid van de aanbieding van het boekje aan enkele prominenten op 10 november j.l. in het Veerhuis te Oeffelt en zou vervolgens moeten behoren te bestaan uit het benaderen van de boeren als grondeigenaren, en dus direct belanghebbenden, om over mogelijkheden tot het behoud van de maasheggen te overleggen.

Door de massale opkomst der boeren op de persconferentie (op zich al een bewijs, hoe gevoelig de kwestie van het beheer ligt) is dat laatste al eerder op gang gekomen. Het overleg met de boeren is daarom zo belangrijk, omdat zonder hun medewerking het maasheggengebied niet als waardevol cultuurlandschap behouden kan blijven. Onder de boeren bestaat -al dan niet terecht- veel verontrusting over de beheersvorm van de heggen en de mate waarin zij vrij zullen zijn om hun bedrijf uit te oefenen. Die verwarring is voornamelijk het gevolg van allerlei 'wilde' publicaties over landschapsparken met boeren als 'parkwachters' en verhalen over beheersovereenkomsten elders waarbij de boeren het gelag zouden moeten betalen. Dit alles is fors in de hand gewerkt door de veel te lange aanloopperiode tot het realiseren van landschapsparken en de zuinige opstelling van de overheid v.w.b. de financiering m.n. ter compensatie van gederfde inkomsten van boeren in dergelijke parken en het uitblijven van effectieve landschapsbeschermende maatregelen in het algemeen.

Sommige boeren zijn zo kopschuw geworden voor dit soort zaken, dat ze er toe overgaan de oorzaken van de geschillen, de hagen dus, te verwijderen en zo zie je, als je nu het gebied bezoekt, dat er steeds meer hagen en knotessen worden vernietigd. Te vrezen valt, dat als het huidige aftakelingstempo doorzet, er binnenkort niets meer te beschermen valt. Er zal dus spoedig een voor alle partijen bevredigende oplossing gevonden moeten worden.

4. DE VOGELRIJKDOM.

Nu kunt u zich natuurlijk afvragen of het natuurlijke belang van de maasheggen wel al die moeite waard is. Dat is mijns inziens, en naar de overtuiging van de studiegroep 'Maasheggen' zeker het geval. Hoewel heggenlandschappen in het verleden helemaal niet zeldzaam waren in Nederland en zeker niet in het stroomgebied van de grote rivieren, is de situatie nu zo, dat bij mijn weten nergens meer een dergelijk groot meidoornhagengebied is te vinden. Wat we nu nog aantreffen aan heggenreservaten, bijv. langs de IJssel bij kasteel Nijenbeek en in Zuid-Beveland bij Nisse, heeft maar een (zeer) beperkte omvang, nog afgezien van het verschillende karakter ervan. Voor de waardering van het Maasheggengebied in het algemeen en voor deelaspecten als flora, herpetofauna e.d. verwijs ik gaarne naar het al genoemde boekje "De Maasheggen". Hier zal ik mij beperken tot de broedvogels en wel tot enkele voor het maasheggengebied karakteristieke soorten. Het gebied is op broedvogels onderzocht in de periode 1975-1977; gedeeltelijk, nl. in 1975, in het kader van een inventarisatie voor de avifauna van de grote rivieren. De inventarisaties zijn m.n. bij de zangvogels grotendeels op zangwaarnemingen gebaseerd, zodat het beter is te spreken over het gevonden aantal (zang)territoria i.p.v. (broed)paren. Gemiddeld werden de inventarisatiegebieden 3x in hun geheel bezocht, waarvan tenminste eens alle heggen werden uitgelopen. Voor de meeste soorten zullen daarom de vermelde aantallen te laag zijn; daarom moet men de in tabel 1 vermelde aantallen zien als absolute minima. Opgemerkt moet ook worden dat geen gebied in de opvolgende jaren is onderzocht. De in tabel 1. genoemde gebieden "Meerkampen" en "Boxmeerse Weiden" liggen beide in het ruilverkavelingsplan "Land van Cuyk". De "Zurepasweiden" in de reeds afgesloten ruilverkaveling "Overloon-Merselo". Alleen de drie noordelijkste uiterwaardengebieden, de Meerkampen, de Driessen en de Maaskampen (zie kaart) zijn opgenomen in de volgend jaar verschijnende "Avifauna van de Grote Rivieren".

De laatste kolom van de tabel geeft het totaal voor het gehele onderzochte gedeelte der Maasheggen, dus behalve de in kolom 2 t/m 4 vermelde Brabantse gebieden, óók de drie geïnventariseerde Limburgse waarden; tesamen ca. 2550 ha.

Niet geïnventariseerd zijn: de Warande (120 ha.) bij Boxmeer; de Ossenkamp (240 ha.); het Bergerveld (220 ha.), beide gemeente Bergen, en nog wat kleinere stukjes (ca. 50 ha.). Dit betekent dat 80% van het Maasheggengebied wel is geïnventariseerd gedurende genoemde

gebied	Meerkampen	Boxm. Weiden	Zurepasweiden	totaal Maasheggen
oppervlakte	500 ha.	500 ha.	600 ha.	2550 ha.
invent. jaar	1975	1976	1977	
torenvalk	11	12	5	39
ransuil	17	11	12	52
steenuil	57	34	29	160
tortelduif	22	19	31	89
koekoek	5	7	6	26
grasmus	127	145	146	538
braamsluiper	21	21	21	86
gekr. roodst.	32	55	66	169
heggemus	118	142	82	514
oeverwaluw	57	95	-	677

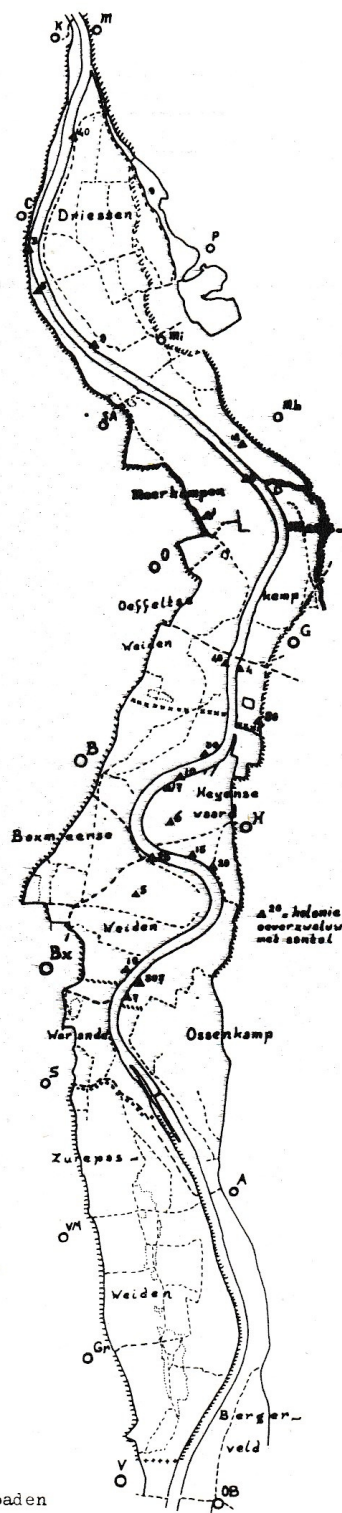
tabel 1. (Zang)territoria. De aangelegde criteria voor het vaststellen van de aantallen oeverwaluwen zijn de getelde bevroren nestgaten in relatie tot het totaal der rondvliegende adulte vogels.

periode. De in tabel 3 genoemde aantallen voor het totale, 3200 ha. grote, maasheggengebied zijn verkregen door extrapolatie van de totaalcijfers van het geïnventariseerde, 2550 ha. grote, gebied met inachtneming van correctiefactoren i.v.m. eventuele afwijkende landschappelijke karakteristieken der niet geïnventariseerde gebieden.

De door jaarlijkse aantallenschommelingen veroorzaakte variatie in aantal territoria is enigszins ondervangen door de meerjarige inventarisatieperiode. Soorten die in de loop van deze periode duidelijke aantalsfluctuaties vertoonden, zijn torenvalk, ransuil, gekraagde roodstaart en oeverwaluw. Bij de laatste soort overigens direct door menselijk ingrijpen beïnvloed, doordat langs een groot gedeelte van beide rivieroeveren de steile kanten werden afgeschuind en met grind afgezet (vanaf 1976); waardoor voor de oeverwaluwen aldaar geen nestgelegenheid meer aanwezig is.

Hoewel de invloed van de jaarfluctuaties dus niet geheel kan worden genivelleerd omdat eenzelfde gebied niet in opeenvolgende jaren is geïnventariseerd, zijn er toch wel algemene conclusies te trekken uit de soortdichtheid per gebied zoals vermeld in tabel 2.

Bij de vergelijking van de gebieden valt op dat de gemiddelde dichtheden der drie Limburgse waarden voor de meeste soorten flink onder de dichtheden der Brabantse

n.brabant
k = katwijk
c = cuyk
sa = st. agatha
o = oeffelt
b = beugen
bx = boxmeer
sb = sambeek
vm = vortum-mullem
gr = groeningen
v = vierlingsbeek

limburg
m = mook
p = plasmolen
mi = middelaar
mb = milsbeek
g = gennep
h = heyen
a = afferden
ob = oud-bergen
nb = nieuw-bergen

inventarisatie

□ = 1975
□ = 1976
□ = 1977
--- wegen, paden
▭ bossage

gebied	Meerkampen	Boxm. Weiden	Zurepasweiden	Limburgse Uiterwaard
oppervlakte	500 ha.	500 ha.	600 ha.	900 ha.
invent. jaar	1975	1976	1977	1975/6
torenvalk	2,2	2,4	0,8	1,2
ransuil	3,4	2,2	2,0	1,3
steenuil	11,4	6,8	4,8	4,4
tortelduif	4,4	3,8	5,2	1,9
koekoek	1,0	1,4	1,0	0,9
grasmus	25,4	29,0	24,3	13,3
braamsluiper	4,2	4,2	3,5	2,6
gekr. roodst.	6,4	11,0	11,0	1,8
heggemus	23,6	28,4	13,7	19,1
oeverzwaluw	7,6	19,0	-	32,8

tabel 2. Relatieve dichtheid per 100 ha.

De relatieve dichtheid bij de oeverzwaluw is afgeleid van het aantal (bewoonde) nestgaten per lengte van 1 km. rivieroever.

waarden liggen. Dit is te verklaren uit de veel geringere haagdichtheid aan de limburgse kant. Nu schijnt de haaglengte per 100 ha. altijd al wat minder te zijn geweest (oude stafkaarten). Het huidige heggenbestand is echter zeer verbrokkeld, wat wel in de hand zal zijn gewerkt door de resp. verkavelingen van Mook (1950) en Ottersum (1955), maar na zoveel tijd is dat moeilijk meer na te gaan. Dat ligt eenvoudiger bij de in 1978 afgesloten ruilverkaveling van Bergen, waar wegeaanleg, het graven van diepe ontwateringskanalen en kavelvergroting hun sporen hebben nagelaten.

Echter ook tussen de brabantse waarden zijn duidelijke verschillen te bespeuren. De hollenbroeders, zoals de steenuil, zijn in het noordelijke deel het best vertegenwoordigd, omdat daar veel knotessen en -eiken tussen de hagen staan. Naar het zuiden toe wordt dat minder; de redenen zijn, dat de knobomen hier vaak moedwillig zijn vernield: uitbranden, bij de grond afzagen, ringen of eenvoudigweg omduwen met een buldozer zijn veel toegepaste methoden. Ook achterstallig onderhoud draagt tot de verliezen bij (omwaaien, scheuren van de stam). Paarden zijn ook verantwoordelijk voor het sterven van knoten, doordat ze de bast rondom afbijten.

Bij de gekraagde roodstaart zien we echter een omgekeerde tendens, maar dat komt omdat 1975 een slecht roodstaartenjaar was.

Het grote verschil bij de heggemus is niet goed verklaarbaar, maar mogelijk is bij deze soort de inventarisatie in de Zurepasweiden minder goed geslaagd.

De oeverzwaluw tenslotte is niet als broedvogel aangetroffen in de Zurepasweiden; dit komt omdat de oevers van de Maas "behandeld" zijn en door de ligging vlak boven de stuw van Sambeek, waardoor de waterstand hoog is en er geen steile oevers kunnen ontstaan.

5. DE VOGELS VAN DE MAASHEGGEN EN VAN ANDERE HEGGENLANDSCHAPPEN.

In tabel 3 is ter accentuering van het belang van de Maasheggen, een vergelijking gemaakt tussen de aantallen (abs.) en de bijbehorende dichtheden per 100 ha. (rel.) in de Maasheggen en de gemiddelde dichtheden in Midden-Nederland, het in de de "Avifauna van Midden-Nederland" behandelde, ruim 200.000 ha. grote gebied, dat de gehele provincie Utrecht en naaste omgeving beslaat, en geïnventariseerd in de jaren 1967-1970. Een inventarisatie die, wat intensiteit betreft, niet al te sterk van de maasheggen-inventarisatie afwijkt en met dichtheden die in het algemeen representatief genoemd kunnen worden voor geheel Nederland, en voor de in de tabel vermelde soorten er eerder boven zullen liggen. Een vergelijking met het gebied van de grote rivieren had meer voor de hand gelegen, maar betreffende avifauna is op dit moment nog niet verschenen.

Van de meeste gebieden in het rivierenland, waar heggen nog een rol spelen, zijn in het kader van de avifauna "Grote Rivieren" broedvogelinventarisaties voor handen; echter de oppervlakte met hagen is meestal zo gering dat de heggen geen dominerende rol vervullen in de onder-

gebied	Maasheggen	Midden-Ned.
oppervlakte	3200 ha.	200.000 ha.
invent. jaren	1975/7	1967/70
torenvalk	abs. 45 rel. 1,4	0,19
ransuil	65 2,0	0,15
steenuil	185 5,8	0,12
tortelduif	105 3,3	0,95
koekoek	30 0,9	0,40
grasmus	620 19,4	1,80
braamsluiper	100 3,1	0,33
gekr. roodst.	190 6,0	2,88
heggemus	600 18,8	2,88
oeverzwaluw	700 21,9	1,07

tabel 3. Rel. dichtheden Maasheggen afgerond op 0,1.
 Rel. dichtheden Midd. Ned. afgerond op 0,01.
 Oeverzwaluw: bovenste cijfer: aantal bewoonde nestgaten
 per kilometer oeverlengte
 onderste cijfer: dichtheid per 100 ha.

scheiden telgebieden. Vergelijkingen met het maasheggengebied zijn op die basis eigenlijk niet goed mogelijk.

Een kwalitatief goede inventarisatie is er nog van dat gedeelte van het heggenlandschap bij Nisse (Zuid-Beveland), dat tot heggereservaat is gepromoveerd. De oppervlakte hiervan is in vergelijking met de Maasheggen gering (52 ha.). Rechtstreekse vergelijking van de inventarisatie-resultaten is niet toegestaan, omdat het gebied bij Nisse veel intensiever is onderzocht (12x per jaar). De ervaring heeft geleerd dat bij een zo groot verschil in waarnemingsintensiteit bij sommige soorten het aantal gevonden territoria wel een faktor 2 à 3 kan afwijken. Deze inventarisatie is echter zo interessant, dat ik hier enige cijfers zal geven. Omdat knoten vrijwel ontbreken zijn er ook nauwelijks holenbroeders in het heggereservaat van Nisse: één paar gekr. roodstaarten; steenuil, holenduif en matkop ontbreken. Opgaand geboomte is okk vrijwel afwezig: tjiftjaf 1 paar, grote lijster 1 paar, geelgors ontbreekt. Daarentegen komen van andere soorten werkelijk enorme dichtheden voor: kneu 107 paar (dichth./10ha: 20,6); braamsluiper 21 paar (dh/10ha: 4,0); spotvogel 16 paar (dh/10ha: 3,1). De meidoornhagen staan er vooral aan slootranden, wat gunstig is; in de Maasheggen is dat niet zo, met als gevolg dat de voet van de heg dikwijls zo smal is dat de heg zijn betekenis voor de meeste vogelsoorten verliest.

Het andersoortig karakter blijkt ook uit het voorkomen van veel jong hout van essen en veldiepen; vermoedelijk is dit ook een verklaring voor de hoge aantallen van bosrand- en houtwalsoorten in Nisse: fitis 58 paar (10,8); tuinfluiter 29 paar (5,6); roodborst e.a., soorten die in de Maasheggen niet of nauwelijks in de hagen voorkomen.

Wat een vergelijking tussen beide gebieden verder bemoeilijkt, is de geringe omvang van het gebied bij Nisse; randgevallen, dus vogels die hun territorium (groten)deels buiten het inventarisatiegebied hebben, kunnen een grote invloed hebben op de relatieve dichtheid. Het onderzocht gebied bij Nisse was bovendien het beste stuk van het meidoornheggelandschap in de Goese Poel; de soortdichtheden in de Maasheggen worden sterk negatief beïnvloed door de, helaas, grote oppervlakten met rudimentaire hagen. Het tijdsaspect, dat hoeft verder geen betoog, speelt ook een grote rol; dat wordt duidelijk uit de nu volgende vergelijking, nl. van de maasheggeninventarisatie nu met die van 1967, uitgevoerd door medewerkers van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer.

Helaas is hier een vergelijking ook weer zeer beperkt mogelijk, omdat het in 1967 geïnventariseerde gebied niet precies is aangegeven en door een ander uitgangspunt: toen ging het om het bepalen van minimum-arealen van een heggelandschap, waarbij nog juist alle soorten zouden zijn vertegenwoordigd; dat bleek bij het gebied met de best ontwikkelde hagen (Oeffeltse Weiden) te liggen bij ca. 2 km. heglengte. De inventarisatie bleef in hoofdzaak beperkt tot

foto 2. De St. Jansbeek bij Beugen.

foto: O. van Hoorn.

de zangvogels, en (dat wordt uit het verslag niet geheel duidelijk) omvatte vermoedelijk een geringe tijdspanne; nl. van eind mei tot begin juni. Interessante gevolgtrekkingen zijn echter wel te maken: zo wordt het gebied van de middelsteegse Weiden ter hoogte van Beugen mede tot de beste gebieden gerekend; momenteel behoort het eerder tot de armste doordat de meeste hagen zover zijn teruggenomen, en vermoedelijk vervolgens bespoten, dat ze niet meer geregenereerd zijn. Een gebied ten N.O. van Vierlingsbeek, bij de inventarisatie van 1967 het op één na beste gebied, bleek juist voordat we het wilden herinventariseren in 1977 volkomen te zijn ontdaan van hagen; dat bespaarde ons de moeite van het inventariseren. Toevallig was het net het enige gebied waar rechtstreekse vergelijking mogelijk was geweest omdat daarvan een kaartje met ingetekende soorten bij het verslag van het R.I.N. was gevoegd: achteruitgang in 10 jaar dus 100%. Opvallend was ook dat als gemiddelde haagbreedte 5 meter werd aangehouden; dat haalde we nu in de beste stukken bij lange na niet: 3 meter was al erg breed. Misschien valt daaruit te verklaren dat soorten als roodborst, fitis en tuinfluiter geheel of grotendeels als broedvogel uit de heggen zijn verdwenen; de kruidlaag onder de heggen bleek nl. of ernstig te zijn aangetast of zelfs geheel te zijn verdwenen. Mogelijk is hieruit ook de sterke achteruitgang van de geelgors te verklaren: in 1967 was deze soort precies 10x zo algemeen als nu. Als broedvogel verdwenen zijn intussen ook: grauwe klauwier, rietzanger, nachtzwaluw, fluiter en bonte vliegenvanger; verdwijnend of hoogstens nog onregelmatige broedvogel: buizerd, sprinkhaanrietzanger, grauwe gors, blauwborst, watersnip, paapje, roodborsttapuit en kwartelkoning, de laatste vermoedelijk i.v.m. het uitblijven van hoge waterstanden. In een eerder stadium zijn waarschijnlijk al verdwenen: ijsvogel, grote gele kwik en oeverloper.

Na deze litanie moet u wel in het oog houden dat nog steeds meer dan 90 soorten broedvogel van het gebied zijn, waaronder verscheidene zeldzame. Nog is alles niet verloren.

6. SAMENVATTING EN CONCLUSIE.

Het 3200 ha. grote maasheggengebied is m.n. in de laatste 10 jaar ernstig in natuurwetenschappelijke waarde achteruit gegaan; hoofdzakelijk als gevolg van een verwaarloosd onderhoud en het uitblijven van daadwerkelijke bescherming. Dit ondanks dat het gebied reeds 11 jaar geleden op allerlei aspecten, w.o. avifaunistisch, werd onderzocht en dus als zodanig bekend kon zijn en ondanks dat een dergelijk gebied van deze omvang nergens meer is te vinden in Nederland. Integendeel: ruilverkavelingen, wegeaanleg en recreatieprojecten vormen in de nabije toekomst een ernstige bedreiging voor het gebied.

Door een verantwoord beheer en het treffen van landschapsbeschermende maatregelen en een daadwerkelijke controle op de toepassing daarvan is het heel wel mogelijk dat het gebied een groot deel van zijn vroegere luister terugwint.

Spoedig overleg over vormen van beheer en de financiering daarvan is een eerste vereiste. Bij dit overleg dienen zeker de lokale boeren betrokken te worden.

7. LITERATUUR.

- Tanis, J.J.C. en M.F.Mörzer Bruyns - De vogelbevolking van de Groeningse en Vortumse Bergjes en aangrenzende Maasheggenlandschap.
De Levende Natuur 74 : 51-56 (1971)
- Slob G.J. - De vogelstand en andere biologische waarden in het toekomstige heggenreservaat bij Nisse.
De Levende Natuur 77 : 105- 118 (1974)
- de Vrieze J. - De Maasheggen - Studiegroep Maasheggen (1978).
- VWG Grote Rivieren - Broedvogelinventarisatie Kop van Limburg 1975-1976.
VWG Grote Rivieren (1977).
- Alleijn F. - Avifauna van Midden-Nederland (1971)
- Diverse inventarisatierapporten van de VWG Grote Rivieren en van VWG Rijk van Nijmegen ('72-'77)

★ Dick Visser, Weezenhof 32-67, Nijmegen.

VOGELTREKWEEKEND OP SCHOUWEN 14/15 OKT. '78

Ook aan de kust troffen de plm. 40 deelnemers/sters dezelfde weersomstandigheden aan als de waterwildtellers langs Maas en Waal (zie aldaar): dikke mist de gehele zaterdag en een groot deel van de zondag. En dus geen trek. Maar er viel toch weer zeer veel te genieten van talrijke andere, "plaatsvervangende" waarnemingen: ik denk aan de strandwandeling op zaterdagochtend (met veel gewurm en gewriemel tussen allerlei aanspoelsels en kleiklodders); de schitterende (ver)dwaaltocht door (zo bleek 's avonds uit de dia's) een uniek en zelden betreden duingebied met steile hellingen, diepe geulen, merkwaardige sporen, die "zo maar" ergens aanvingen en woeste begroeiingen; ik mijmer over de poging van velen, toch nog iets te ontdekken bij de inlagen (vergeet het maar) en opnieuw een (ditmaal veel langere) strandwandeling met een terugtocht door het duingebied en ... twee jagende velduilen als beloning; (de mist was toen iets minder dicht); hoe geslaagd was ook, er aan terugdenkend, de lezing met dia's over het eiland Schouwen-Duiveland; en wat, vrienden, te denken van die schitterende wandeling, zondag in de na-ochtend toen, na opnieuw een (zeer) vroege mist-ochtend, waarbij zelfs het einde van de brug (had ie wel een einde?) ons geen vreugdevolle waarnemingen kon verschaffen, wij allen op een hoog duin getuige waren van 2 voortsnellende reeën, die we 270 gr. van de ruimte om ons heen konden volgen; of de diverse mooie waarnemingen van groene spechten. En dan tenslotte toch die inlagen: de mist was nevel geworden en we konden onze soortenlijst ten spoedigste uitbreiden: Ik denk aan de lepelaar en de kluut, beide fouragerend, gevangen in één kijkerblik; aan de (wederom) duizenden scholeksters, steeds opnieuw een fascinerend gezicht; de vele wulpen, berg-eenden, goudplevieren (nog in hun zomerkleed!), tureluren, oeverlopers enz. enz. er zijn er dit weekend toch altijd nog 84 soorten in "het boekje" terechtgekomen. En dat zijn er slechts 20 minder dan in 1977 toen de weersomstandigheden welhaast ideaal waren voor trekwaarnemingen.

Al met al: het hele weekend overziend (met een schitterend-zonnige voorjaarsachtige aanloopvrijdag!): zeer geslaagd en voor herhaling vatbaar.

★ Jan Pieters, Schependomlaan 112, Nijmegen.

Riviertelling september-oktober 1978

Op 16 september werd geteld onder gunstige weersomstandigheden: t. tot zo'n 18 gr. C., zwakke westenwind, weinig bewolking; de resultaten waren beter dan ooit tevoren (bezie de staten maar). Langs de Waal telden: 2L-3L: O. van Hoorn, C. ten Ham, J. van Dokkum (op 17-9), 4L-8L: J. Sikkema, R. Honing, J. de Vrieze. Langs de Maas: 13L-15L: H. en A. Meekes-van Swaaij, J. v.d. Vaart; 13R-15R: F. Richter en D. Visser; 16L-18L: B. Engelen en H. Hoogenboom; 16R-18R: M. Reijnders, P. Egelmeers en Th. en A. Wilbers-v.d. Munckhof.

Op 14 oktober waren de weergoden ons slecht gezind: alleen langs de Maas trok in de loop van de middag de dichte mist hier en daar op. Langs de Waal is de telling op 21 oktober overgedaan bij goed zicht en geen wind. Langs de Waal waren de tellers die dag: 2L-3L: O. van Hoorn, C. ten Ham en E. Smith; 4L-8L: D. Visser, R. Gorissen en F. Nillesen en langs de Maas: 13L-15L: H. en A. Meekes-van Swaaij en J. v.d. Vaart; 13R-15R: Hk. de Vries (15/10); 16L-18L: B. en J. Engelen-Vermeulen; 16R-18R: M. Reijnders en Th. Wilbers.

Verder mocht ik de gegevens van Oriolus ontvangen over hun tellingen in de Ooy op 16 september (door W. Helmer, F. Sterk, W. Boeren, W. Hagemeyer, B. Nolet e.a.) en, bij aanhoudende motregen op 22 oktober (door W. Helmer, M. Klaassen, B. Vos, J. Dirkmaat, B. Nolet e.a.), ter leerzame vergelijking.

★ Henk de Vries, Jan van Cuykstraat 46, Cuyk.

Riviertelling 16 september 1978

rivier	W A A L					M A A S					
	2L	3L	4L	5-6L	7-8L	13	14	15	16	17	18
rakken											
fuut	14	32	27	18	79		8		4	4	
dodaars	3								1	2	
blauwe reiger	20	6	8	6	11	12	17	15	14	4	2
purper reiger											1
wilde eend	26	55	50	5	55	41	371	8	159	11	2
wintertaling	155	33	19	5			101	1			
zomertaling	3		5								
krakeend	10	12									
smient	1	3									
pijlstaart					2						
slobeend	13	6	1				2				
kuifeend	6	14	3							8	8
tafeleend	88	8	2				2			2	
bergeend	1										
grauwe gans	1										
nijlgans	3										2
knobbelzwaan	18	4	16	7	4						1
buizerd	4	3		3			6	3	1		
sperwer						1	1				
br. kiekendief		1									
bl. kiekendief									2		
visarend								1			
boomvalk		1	1							2	4
torenvalk	6	10	1		1	3	4	2	8	1	6
fazant						2	3			2	
patrijs	8	10			6	10		8	18		
waterral							1				
waterhoen	11	13	13	1	12	23	31	12	27	33	68
meerkoet	892	391	287	307	184	12	190		32	120	84
scholekster	1				1						
kievit	2271	1316	65	131	751	2208	2577	1259	1305	1539	202
bontbekplevier	6										
watersnip	13	21	7	2	25		7		2		
wulp	15			1			2				
grutto		1					2				
witgatje							2				
bosruiter							1				
oeverloper				2	2	1	8				
tureluur	1		2		1						
zwarte ruiter	15	17	5	1			4				
groenpootruiter	3	4	5	1	2		1				
kleine strandloper	14				1		1				
bonte strandloper	10	1			4		1				
krombekstrandloper	6	15			1						
kemphaan	52	3									
kleine mantelmeeuw				1					1		
zilvermeeuw	1			1							
stormmeeuw	6	2	1	1	2	1	3	3			
kokmeeuw	207	641	313	81	108	314	291	182	864	540	558
zwarte stern	1	2									

vervolg riviertelling 16 september 1978.

rivier	W A A L					M A A S					
	2L	3L	4L	5-6L	7-8L	13	14	15	16	17	18
visdiefje	7										
holenduif		1		1			2	7			
houtduif	241	196	1	8	10	199	73	56	103	33	80
tortelduif						5					4
turkse tortel	8		1			6	6	4	6	36	2
koekoek						1					
steenuil		1	1			1	1		1		
gierzwaluw			5			1					
gr. b. specht						1		1			1
veldleeuwerik				1			5			1	
boerenwaluw	11	54		20	19	640	424	196	179	263	120
huiswaluw	2	5	85	82	20	91	16	6			54
oeverwaluw				1			3				
boompieper							1				
graspieper	2	2	10	13		6	6		9	40	
witte kwikstaart		9	7	9	3	10	19	2	2	6	1
grote gele kwik.						1					
gele kwikstaart	4		9	5	1	1	4			4	
winterkoning						6	4	4	1		2
heggemus						19	11	2	1		
grote lijster		2				3	1	7		6	
zanglijster							1				
merel		1	1	1		5	1		15	2	2
tapuit							2	1	7		6
roodborsttapuit		9				5					
paapje	2	7				3			5		6
zwarte roodstaart					1	1					
roodborst						5	1	1	1		
tjiftjaf	1	4			1	15	20	4	4		
grasmus						1	1				
koolmees	1	1	6		3	50	16	4	2	1	
pimpelmees						11	4	2	5		
zwarte mees							1	2			
matkop						9	2				
staartmees						5	2	1			
rietgors		1				1	4				
groenling						1	1	2			
putter					1						
kneu	48	5	16	22	37	20	80	13	15		17
vink						7			1		
ringmus						78	38	1	390		106
spreeuw	115	240	25	121	71	517	1208	339	478	263	390
zwarte kraai	5	3	3	16	23	99	38	53	145	55	136
bonte kraai											1
roek							136			7	155
kauw		151			1	43	121	90	61	29	138
ekster	4	9	11	13	22	34	56	31	66	18	18
vlaamse gaai			1			5	5		1		

Riviertelling 14/21 oktober 1978

rivier	W A A L					M A A S					
	2L	3L	4L	5-6L	7-8L	13	14	15	16	17	18
fuut	11	40	19	24	75		6		2	5	1
roodhalsfuut		2									
dodaars	7	15	4	3	2						2
blauwe reiger	10	13	10	13	6	8	4	4	11	9	5
roerdomp		1									
wilde eend	92	169	180	119	36	51	18	180	17	17	19
wintertaling	22	36	30	106	4		28				
krakeend	8	41									
smient	95	2									
pijlstaart		7			1						
slobeend	4	68	1	1			1				
kuifeend	6	63			9		3			72	5
tafeleend	15	84		12	1		7		4		
mandarijneend								1			
grauwe gans					2						
canadese gans					5						
nijlgans	3										
knobbelzwaan	11	3	7		1		4	8			
buizerd	6	4	1	3	2	5	4	2	2		
sperwer		1	2	1	2					1	
blauwe kiekendief	1	1									
torenvalk	4	6		4	4	3	1		3		4
fazant							1			5	
patrijs	6		6	2	7			9	12		
waterral		1									
waterhoen	13	12	11	40	40	26	57	39	30	18	59
meerkoet	522	405	215	266	177	12	186	18	51	226	158
scholekster				1	2						
kievit	4355	2000	65	110	40	11	236	647	433	968	194
watersnip		42		23	25						
wulp						1	1		3	4	
witgatje				4							
bosruiter				1							
oeverloper				1							
zwarte ruiter	28		19	1							
groenpootruiter		1	1								
bonte strandloper	7	11									
kemphaan	62										
zilvermeeuw				2					2		
stormmeeuw		4	6	10	8		1		3	12	1
kokmeeuw	50	372	375	75	80	82	222	248	692	998	2037
holenduif				1		2		1			
houtduif	31	150	12	20	2	159	112	56	52	116	20
turkse tortel							5	4	3		
steenuil				2	1	4	1				

Vervolg Riviertelling 14/21 oktober 1978.

rivier	W A A L					M A A S					
	2L	3L	4L	5-6L	7-8 L	13	14	15	16	18	19
groene specht						1					
gr. b. specht			1	1				1			
kl. b. specht			1								
veldeeuwerik			4	2	1	5	4	45	40	17	
boomleeuwerik						2					
graspieper		16	4	14		7	16	4	69	2	
waterpieper				2							
witte kwikstaart		2	2	2		2	6	1	2		2
winterkoning		2	8	5	1	9	6	4	2	2	1
heggemus			13	4	1	8	7	3	3	1	
zwartkop						1					
goudhaantje			1	1							
grote lijster				3		12	6		6	2	2
kramsvogel									3	1	
zanglijster			3	4	2	6	12				
koperwiek		1				35		5			
merel		3	10	2	2	54	19	11	27	2	2
zwarte roodstaart						1					
roodborst			22	12	6	14	5	9	4	2	2
tjiftjaf			4	4							
koolmees		2	6	9	1	41	18	13	5	4	5
pimpelmees		2	6	9	1	17	1	4	2		
matkop			2	2		4	1	1			
boomkruiper		1	4	5	1	2					
rietgors		1			4		8	3	2	4	4
groenling			2	1	1	5	2		28		
putter				6							
kneu			3			81	54		102		
vink		1	11	3		34	2	5	4		
keep			2								10
goudvink			3								
ringmus		2	8	19		61	24	25	356	30	230
spreeuw	100	134	50	95	130	729	799	187	555	510	193
zwarte kraai	6	3	50	37	10	73	47	24	113	122	69
bonte kraai	1										
roek	4		3	2	5		155	4	12	28	233
kauw	30	22	35	3		19	289	44	30	69	92
ekster	1	16	14	11	7	29	58	39	52	48	20
vlaamse gaai	2	1	6	2		18	3	6	2		

Ooy - telling door Oriolus 16 sept. en 21/22 okt. 1978

gebied	Circuul		Oude Waal		Groenland.		Bisonbaai		Ooy	Kaliwaal	
	sept	okt	sept	okt	sept	okt	sept	okt	okt	sept	okt
fuut	1	29	16	10	6	4	46	37	3	9	
roodhalsfuut								2			
dodaars			8	14	3	2					2
blauwe reiger	2	2	18	7	1	6	4	4		7	5
roerdomp					3						
wilde eend	22	12	41	67	92	16	7	9	5	135	20
wintertaling			3	9	90		23		2	143	14
krakeend			18	24							
smient			4	2							87
pijlstaart				16							
slobeend			15	52			1				
kuifeend			47	75	1		15	8			
tafeleend		2	7	117	1		12	1			17
bergeend										1	
mid. zaagbek									1		
grauwe gans											1
canadese gans		2									12
nijlgans							6	2			6
knobbelzwaan			5	2	4					13	18
buizerd	5	4	4	8	4		3			3	
sperwer			1					1			
bruine kiekendief	2		1								1
boomvalk			1				1				
torenvalk	6	1	2	6			1	1			1
fazant	2		17	33	5	3	4				
patrijs	5	7	1	16			1	4		5	11
waterral				2							
waterhoen		3	25	37	10	3	11		4	1	
meerkoet		17	249	274	74	47	151	125	39	150	304
scholekster										1	
kievit	1002	875	270	27	195	396	240	18		339	553
bontbekplevier										14	
goudplevier			5								
watersnip	1		18	29	15	2	125	1	2	40	6
wulp			1				2	35		1	
grutto							1				1
witgatje					1			1			1
bosruiter								1			
oeverloper							6	1		15	
tureluur										1	
zwarte ruiter								3	1	33	28
groenpootruiter			2				4	1		8	1
kleine strandloper										38*	10
bonte strandloper				11						10	
krombekstrandloper							15			6	
kemphaan							3	3		12	12
zilvermeeuw		1		2			1	5			
stormmeeuw	4	22		11			15	15			
kokmeeuw	464	906	183	119	230	96	166	75		?	578
zwarte stern		1					1				

Vervolg Ooy-telling door Oriolus, 16 september en 21/22 oktober 1978.

gebied	Circuul		Oude Waal		Groenland.		Bisonbaai		Ooy	Kaliwaal	
	sept	okt	sept	okt	sept	okt	sept	okt	okt	sept	okt
visdiefje					5		1			3	
holenduif	6										
houtduif		31	29	31	31	9	50			14	1
tortelduif			1		2						
turkse tortel			2		2		1				
ransuil								1			
gierzwaluw			2				1				
ijsvogel			1				1				
gr. b. specht	1			2	3			1		1	
veldleuwerik	1	34		11							
boerenzwaluw			235		45		27				
huiszwaluw			30				76				
oeverzwaluw	20				35						
graspieper	1	1	11	12	2		1	4	7	21	9
witte kwikstaart			3	2	1		9	4		1	
gele kwikstaart			6			1	2			20	
winterkoning	2	3	9	11	26		2		2		
heggemus		1	16	18	10	11	1	1			
grote lijster	2	1	2	6	22	2	3	3	5		
zanglijster		2	2	51			3	5			
koperwiek				125				2			
merel	3	21	42	46	41	21	5	11	16		
tapuit			5								
paapje			4								
zwarte roodstaart			1								
roodborstje	3	3	16	42	15	7	2		3		
grote karekiet					1						
kleine karekiet			6								
zwartkop			3		1						
grasrus										1	
tjiftjaf*fitjaf	2+3		7+16	1+3	60		4+8				
grauwe vliegenvanger			6								
koolmees		11	29	36	12	13	23	6	19		
pimpelmees	3	8	57	21	40	3	6	1	8		
matkop		1	1	4	20	9			2		
staartmees		10			8				1		
boomkruiper			6	6	7		2				
grauwe gors		1									
rietgors				3							
groenling	1	19		2	2						
putter		4	2						17		
kneu	3		145	37	11		16			83	
vink		50	5	17		7			6		
ringmus		5	2	34	140			10			
spreeuw	64	503	115	160	278	12	235	76			41
zwarte kraai	32	2	6	23	9	8	2	3		2	
roek		1		6				2			
kauw	61	7	2		11	650	113	2			
ekster		10		13	4	11					
vlaamse gaai					3						

* fitis + tjiftjaf

VOORKOMEN VAN BROEDVOGELS IN RELATIE

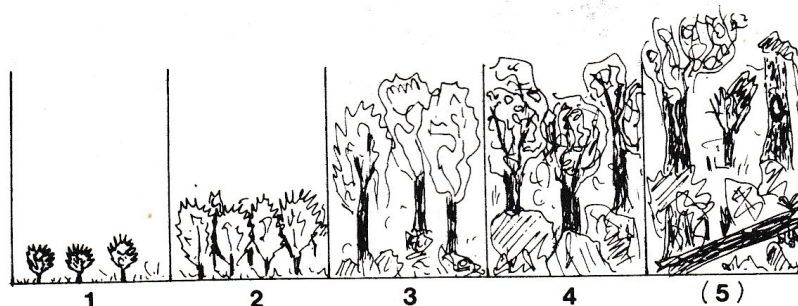
MET DE LEEFTIJDOPBOUW VAN HET BOS

Door een tijdelijk dienstverband bij de Gemeente Wisch (Achterhoek) kwam ik in aanraking met enkele gemeente-bossen. In het voorjaar heb ik één van deze bossen, nl het "Idink" bos, in z'n geheel op broedvogels geïnventariseerd. Het aantal broedparen werd vastgesteld met behulp van de karteringsmethode, in het gebied werd hiervoor een vaste route uitgezet. Deze route werd eens per maand gelopen, daarnaast werden meerdere aanvullende bezoeken gebracht, die slechts een gedeelte van het gebied bestreken. Voor achtergronden van deze methode kan verwezen worden naar het rapport van Theo Giessen en Robert Kwak (lit.).

Door het beheersplan kwam ik eigenlijk op de gedachte om eens te kijken naar de relatie van de broedvogels en de leeftijdsopbouw van het bos. Van elke opstand was namelijk exact bekend, wanner deze aangeplant was. In een eerder stadium toonde de VWG-Winterswijk al de relatie broedvogels - vegetatie-structuur aan (VWG 1977). Uiteraard hangen deze zaken ten nauwste samen.

In het algemeen zijn veel losse kreten te horen als : Een Tjiftjaf komt voor in opgaand bos en een Fitis in jong bos. Maar deze uitspraken zijn m.i. nog nooit hard gemaakt. Ook kan er begripsverwarring over de termen jong en oud bos ontstaan.

Globaal gezien kennen de Nederlandse bossen de volgende fasen :

- 1 De aanplantfase (natuurlijke verjonging komt vrijwel niet meer voor), de boompjes vormen in feite nog geen "bos".
 - 2 Fase, waarin de jonge bomen een dichte opstand vormen, er is dan nog niet in gedund.
 - 3 In deze fase zijn de eerste zuiveringen en dunningen een feit.
 - 4 Opstand in z'n uiteindelijke eindfase (althans volgens de Nederlandse bosbouwnormen), behalve de boomlaag treedt er voldoende licht binnen voor struik- en kruidlaag.
 - 5 Opstand, die een natuurlijk einde nadert. Oude bomen vallen om en er ontstaan open plekken in het bos, waar verjonging optreedt. Deze fase zien we in Nederland vrijwel niet.
- Afhankelijk van de boomsoort is de duur van de fase, bij de Eik zal elke fase langer zijn dan bij bv de Groveden.

De, in dit boscomplex voorkomende fasen bestaan uit de fasen 1 t/m 4. In feite is fase 5 niet aanwezig, maar de stormen hebben in sommige opstanden voor open plekken gezorgd.

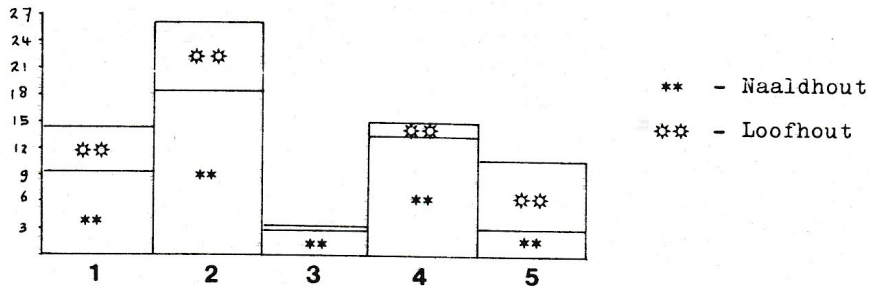
De oppervlakte van het bos bedraagt 70 ha, de vorm van het bos is zeer grillig (zie kaartjes), het geheel maakt deel uit van een oud Hoevenlandschap.

Het aanbod in leeftijdsklassen heb ik weergegeven in 5 klassen en wel :

- klasse 1 - 0 - 20 jaar
- 2 - 21 - 40 jaar
- 3 - 41 - 60 jaar
- 4 - 61 - 80 jaar
- 5 - > 81 jaar.

In onderstaande grafiek is het aanbod van de klassen weergegeven. Aparte boomsoorten zijn niet aangegeven. Er is een indeling gemaakt in Loofhout en Naalddhout. Daarnaast waren enkele opstanden gemengd.

Voor de verdeling over het terrein wordt verwezen naar het bijgevoegde kaartje.

We zien dat het aanbod in leeftijdsklassen nogal verschilt. Is van klasse 3 slechts 3ha aanbod, van klasse 2 is dit maar liefst 26ha. Zouden we nu de getallen zo naast elkaar zetten, dan kregen we wel een leuk beeld te zien, maar dit beeld komt niet overeen met de leeftijdsklasse voorkeur op zich, maar met het aanbod van deze klasse.

Daarom heb ik de oppervlakte van alle klassen opgeteld en deze door vijf gedeeld. In totaal was dit 68ha (afgerond 70ha) gedeeld door vijf = 13,6 ha per leeftijdsklasse. Dit getal werd gedeeld op het werkelijke aanbod en zodoende kreeg ik een aantal correctie-factoren. Deze zijn achter-eenvolgens : klasse 1 - 1, klasse 2 - 0,5, klasse 3 - 4,5, klasse 4 - 0,9, klasse 5 - 1,4. We zien dat de correctie-factor voor klasse 3 wel erg groot is. Allereerst wilde ik dit ondervangen door klasse 3 te laten vervallen en op te delen bij 2 en 4. Dit zou echter geen duidelijker beeld hebben opgeleverd. In het algemeen kan toch wel gesteld worden dat de

uitkomsten in de grafieken van klasse 3 een te hoge piek vertonen. Het voorgaande zou in principe ook moeten gebeuren voor de verdeling Loofhout - Naaldhout. Ik heb dit echter bewust niet gedaan. Allereerst zijn wat vakken samengevoegd, daarnaast komen langs enkele Naalhoutopstanden lanen voor van loofhout. Deze vertroebelen het beeld. Ik had ook deze territoria weg kunnen laten, maar dan zou de N teruglopen. De exacte grootte en ligging van het territorium is ook niet bekend, hiervoor zijn te weinig bezoeken aan het gebied gebracht. Wanneer hoort nu een paar bij welke opstand? Deze vraag is erg belangrijk, omdat vaak vele territoria in meerdere opstanden liggen. Bij de inventarisatie werden alle zingende ♂♂ ingetekend op een kaart, naderhand werden ze overgebracht naar een soortverzamelkaart. Na afloop van het broedseizoen werd het zwaartepunt van het territorium bepaald. Van dit zwaartepunt is uitgegaan. Niet alle paren liggen uiteraard in een opstand, paren waarvan dit niet uit te maken was, werden niet verwerkt in de berekeningen. De N kan daarom lager zijn dan het aantal paren in werkelijkheid is!. In de grafieken zijn de omrekeningsfactoren gebruikt, in de bijgevoegde tabel staat het werkelijk aantal paren. De vergelijkingen met de resultaten gevonden door de VWG-Winterswijk slaan alleen op de door hun onderzochte bosjes en niet op de houtwallen. Hoewel het "Idink" een groter boscomplex is, dan de in Winterswijk onderzochte bosjes, is een vergelijking m.i. wel op z'n plaats, daar het Idink geen vierkant gebied is, maar een grillig gevormd en afwisselend gebied.

Enkele (voorzichtige) conclusies :

- Iedere soort heeft zijn eigen, al dan niet, specifieke binding.
- Allerlei factoren kunnen de gevonden resultaten beïnvloeden, denk o.a. aan nestkasten, laanbomen en stormgaten.
- Deze gegevens geven alleen een beeld van de situatie op het Idink weer en dit impliceert niet dat dit een algemeen beeld is.
- Elke leeftijdsklasse heeft z'n eigen specifieke soort en/of dichtheden, met elkaar zorgen zij voor een afwisselend geheel.

Gebruikte literatuur :

- 1 Giesen Theo en Robert Kwak (1977) : Broedvogelinventarisatie Zompe 1976.
- 2 Grotenhuis J.W. (1978) : Idink en zijn broedvogels, rapport 59pp.
- 3 Vogelwerkgroep Winterswijk (1977) : De functie van het ruilverkavelingsgebied Winterswijk-west voor vogels.

Ik had ook deze territoria weg kunnen laten, maar dan zou de N teruglopen. De exacte grootte en ligging van het territorium is ook niet bekend, hiervoor zijn er te weinig bezoeken aan het gebied gebracht. Wanneer hoort een paar nu bij welke opstand? Deze vraag is erg belangrijk, omdat vele territoria vaak in meerdere opstanden liggen.

Bij de inventarisatie werden alle zingende ♂♂ ingetekend op een kaart, naderhand werden ze overgebracht op een soortverzamelkaart. Na afloop van het broedseizoen werd het zwaartepunt van het territorium bepaald. Van dit zwaartepunt is uitgegaan. Niet alle paren liggen uiteraard in één opstand. Paren waarvan dit niet uit te maken was werden niet verwerkt in de berekeningen. De N kan daarom lager zijn dan het aantal paren werkelijk is!

In de grafieken zijn de omrekeningsfactoren gebruikt, in de bijgevoegde tabel staat het werkelijk aantal paren.

De vergelijkingen met de resultaten gevonden door de VWG Winterswijk slaan alleen op de door hun onderzochte bosjes en niet op de houtwallen.

Hoewel het Idink een groter boscomplex is dan de in Winterswijk onderzochte bosjes is m.i. een vergelijking wel op z'n plaats daar het Idink géén vierkant gebied is, maar een grillig gevormd en afwisselend gebied.

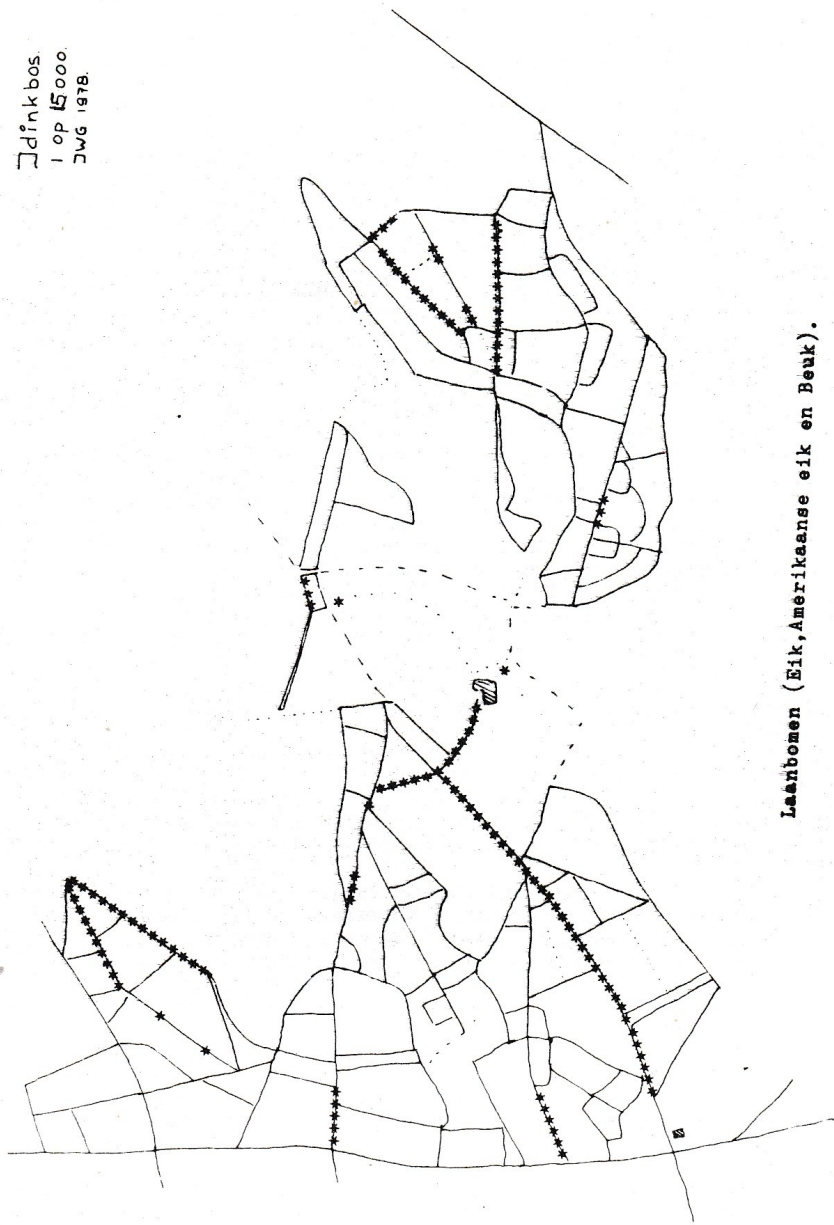
Korte bespreking van de soorten.

- Sperwer - Komt alleen voor in Naalddhout klasse 2, in Nederland kennen we eigenlijk alleen deze broedbiotoop van de Sperwer, hoogst zelden treffen we deze soort in oudere opstanden of in loofhout aan.
- Buizerd - Beide paren in klasse 4, er is waarschijnlijk geen voorkeur, het aanbod bepaalt het voorkomen. Uiteraard spelen dan vooral factoren als rust mee.
- Torenvalk - Komt hier alleen in Naalddhout voor, hier geldt waarschijnlijk hetzelfde als bij de vorige soort. Aanbod bepaalt het voorkomen.
- Houtduif - Komt vooral voor in klasse 1, dit zijn jonge dichte (Naalddhout) opstanden. In de oudere opstanden broedt de soort vooral in de struiklaag. De soort reageerde in Winterswijk vooral op een hoge structuur van boom- en struiklaag en een hoge totaal structuur. Het jonge naalddhout met de hoogste dichtheden zijn hier vooral douglas en spar. In mindere mate groveden en lariks.
- Tortelduif - Deze soort geeft vrijwel hetzelfde beeld te zien als de vorige soort. Hij scoort het hoogst in klasse 1, naalddhout. In Winterswijk scoort deze soort hoog in een hoge structuurwaarde van de struiklaag en in totale structuur.
- Holenduif - Deze soort is een holenbroeder en vindt daarom vooral z'n biotoop in de oudere opstanden, liefst loofhout. Er is echter op Idink weinig aanbod van geschikte holen. Bovendien zal zich ongetwijfeld concurrentie met de Kauw voordoen.
- Koekoek - Over deze soort kan ik weinig zinnigs zeggen, waardvogels zijn mij niet bekend.
- Ransuil - Typische naalddhoutsoort, welke vooral in de dichtere bestanden voorkomt (dus 2+3). Buiten de diluviale gebieden komt de soort ook zeer regelmatig in loofhout voor.
- Bosuif - Deze soort komt vooral in loofhout voor en is een holenbroeder, één paar komt voor in een jongere opstand, waarin een kast hangt.
- Boomklever - Komt alleen in rijke loofhoutbossen voor, die een zekere ouderdom bereikt hebben. Ook deze soort is holenbroeder. Het paar wat in klasse 2 voorkomt, bewoont een voormalig eikenhakhoutperceel met veel natuurlijke holen.

- Boomkruiper - Ook deze soort heeft een voorkeur voor oudere opstanden, zij het niet zo specifiek als de Boomklever. In de klassen 4 + 5 hebben zij de voorkeur voor loofhout (eik). Beide soorten hebben in Winterswijk een voorkeur voor een hoge structuur in de boomlaag. De Boomkruiper daarbij een hoge totaalstructuur.
- Winterkoning - Deze soort komt vrij verspreid voor over alle klassen. In Winterswijk reageert deze soort vooral op een hoge structuur in de boomlaag, ook is er een voorkeur voor een hoge totaalstructuur. Komt bij oudere opstanden meer in loofhout voor.
- Groene specht - Komt voor in de oudste klassen 4 + 5., hangt samen met voedsel- en nestelmogelijkheden.
- Grote bonte specht - Ook deze soort komt vooral voor in de oudste klassen 4 + 5. In Winterswijk heeft deze soort voorkeur voor een hoge structuur in de boomlaag en een hoge totaal structuur. Komt zowel in loof- als naaldhout voor.
- Kleine bonte specht - Typische soort van oudere loofhoutopstanden, v.n. eik. Er komen mogelijk meer paren voor.
- Wielewaal - Ook dit is een typische loofhoutsoort, komt voor in de klassen 2 + 3. Heeft vooral een voorkeur voor populier.
- Kauw - Komt alleen in klasse 5 voor, waar hij broedt in oude zwarte spechtenholen. Zie ook Holenduif.
- Vlaamse gaai - Komt in alle klassen voor en vooral in naaldhout, mogelijk geeft naaldhout meer dekking voor deze soort. In Winterswijk zijn geen voorkeuren voor bepaalde structuren gevonden.
- Koolmees - Komt in alle klassen voor, naarmate de opstanden ouder worden komt de soort meer in loofhout voor. In de eerste 2 klassen wordt het voorkomen vooral door nestkasten bepaald!. In Winterswijk voorkeur voor hoge boom-, struik- en totaalstructuur.
- Pimpelmees - Komt vooral in de oudere opstanden voor (holenbroeder), in de eerste twee klassen veel minder dan Koolmees. Mogelijk komt dit doordat de Pimpelmees selectieve nestkasten vraagt.
- Matkop - Komt vooral in klasse 1 voor en wel in naaldhout, deze opstanden zijn vrij dicht. In Winterswijk heeft de Matkop voorkeur voor een hoge structuur in de boom-, struik- en totaallaag.
- Glanskop - Komt alleen in klasse 5 in eik voor. In Winterswijk vraagt deze soort een hoge structuur van de boomlaag en een hoge totaalstructuur.
- Zwarte mees - Typische naaldhoutsoort die vooral in 3 + 4 voorkomt. In Winterswijk bleek een voorkeur voor een lage structuur van de boomlaag, verder kwam er geen duidelijke voorkeur uit.
- Kuifmees - Ook dit is een typische naaldhoutsoort die in de klassen 1, 2 en 4 voorkomt, in klasse 4 zaten de meeste paren.
- Staartmees - Een duidelijke voorkeur is niet aan te geven, alhoewel de meeste paren in klasse 1 en 2 voorkomen.
- Nachtegaal - Komt slechts in twee paren voor en de gesuggereerde voorkeur voor klasse 3 is niet juist. Beide paren komen in naaldhout voor (dwz lariks). Een deel van het territorium ligt ook in een loofhoutgedeelte. Het is derhalve niet zinvol hier uitspraken over te doen.
- Gekraagde roodstaart - Komt voor in de klassen 2, 4 en 5 en wel vooral in loofhout. In Winterswijk heeft de soort een voorkeur voor een hoge structuur van de boomlaag. Op de wat armere zanggronden komt deze soort vooral voor in grovedennenbossen.
- Merel - Komt in alle klassen voor, krijgt naarmate de leeftijd hoger wordt een voorkeur voor loofhout. In klasse 1 komen vrijwel de meeste paren in naaldhout voor. Reageert in Winterswijk vooral op een hoge structuur in de boom- en struiklaag en op een hoge totaalstructuur.
- Zanglijster - Deze soort geeft min of meer hetzelfde beeld te zien, zij het minder sterk. Komt in de klassen 1, 2 en 3 vooral voor in naaldhout.

- Grote lijster - Vertoont geen duidelijke voorkeur, is ook moeilijk in te delen omdat de soort grote territoria heeft,
- Spotvogel - Komt alleen in loofhout voor in de klassen 4 en 5. In Winterswijk vraagt hij een hoge structuurlaag van de boomlaag en een hoge totaalstructuur.
- Zwartkop - Komt in alle klassen voor, in de jonge klassen vooral in naaldhout. In Winterswijk vraagt de soort zowel een hoge structuur in de boom- als in de struiklaag.
- Tuinfluits - Bereikt de hoogste dichtheid in klasse 1 naaldhout, naarmate de opstand ouder wordt komt de soort ook meer in loofhout voor. In Winterswijk is vooral een voorkeur voor een hoge structuur in de boom- en kruidlaag aangetoond.
- Fitis - Komt in alle klassen voor, maar bereikt de hoogste dichtheden in klasse 1. Reageert in Winterswijk vooral op een hoge structuur in de boom- en struiklaag. De oudere opstanden (4 en 5) zijn vaak wat open en hebben een goed ontwikkelde struiklaag.
- Tjiftjaf - Komt ook in alle klassen voor. In klasse 1 alleen in naaldhout. Naaldhoutsoorten groeien sneller dan loofhoutsoorten en bereiken daardoor in deze fase een grotere hoogte. In Winterswijk is er een voorkeur voor een hoge structuur van de boomlaag.
- Fluiter - Komt uitsluitend in loofhout voor, heeft voorkeur voor de oudere opstanden.
- Roodborst - Komt in alle klassen voor en is opvallend talrijk in naaldhout. Is behalve in klasse 1 vrij evenredig verdeeld over alle klassen. In Winterswijk voorkeur voor een hoge structuur in de boomlaag.
- Fazant - Vertoont geen duidelijke voorkeur, zoekt mogelijk de dekking van de dichte jonge opstanden (1 en 2) en de struiketages van 4 en 5. In Winterswijk vond men een lage structuur voor de boomlaag en een hoge voor de struiklaag.
- Vuurgoudhaan - In naaldhout in 1 en 2. Komt vooral voor in randpercelen met loofhout.
- Goudhaan - Alleen in naaldhout in de klassen 1, 2, 3, en 4. Ondanks het beeld waarschijnlijk evenredig verdeeld. Klasse 3 is door de grote correctie-factor een uitschieter.
- Grauwe vliegenvanger - Komt vooral voor in de oudere opstanden in loofhout voor. Bij de gevallen in de jongere klassen komen nog wel eens laanbomen in de nabijheid voor.
- Bonte vliegenvanger - Bij de oudere opstanden uitsluitend in loofhout, in hoeverre kasten hier invloed op hebben is moeilijk uit te maken.
- Heggenus - Hoogste dichtheden in de klassen 1 en 4. Klasse 1 heeft een dichte structuur en vaak dichtgegooide rabatten. Deze zijn ook in klasse 4 aanwezig in combinatie met een struiklaag.
- Vink - Komt in alle klassen voor, in de eerste vier klassen vooral in naaldhout. In Winterswijk reageerde de vink sterk op een hoge structuur in de boomlaag. Vooral klasse 4 heeft een hoge dichtheid.
- Geelgors - Komt alleen in de eerste 3 klassen voor. Is vooral een vogel van kaalkapterreinen en pas ingeplante bossen. Er is geen voorkeur voor loof- en/of naaldhout aan te geven.
- Groenling - Komt hier uitsluitend in naaldhout voor, exacte territoria niet kunnen vaststellen, vrijwel alle paren zaten in groveden.
- Goudvink - Ook deze soort komt hier uitsluitend in naaldhout voor en bereikt in klasse 1 z'n grootste dichtheid. Biotoop bestaat vooral uit jonge sparren/douglas of abies aanplant.
- Braamsluiper - Komt hier alleen voor in klasse 1 in jonge aanplanten met rabatten en veel braamstruweel.
- Eekhoorn - Komt uitsluitend in naaldhout voor en vooral in klasse 4. Maakt ook vaak gebruik van oude vogelnesten.

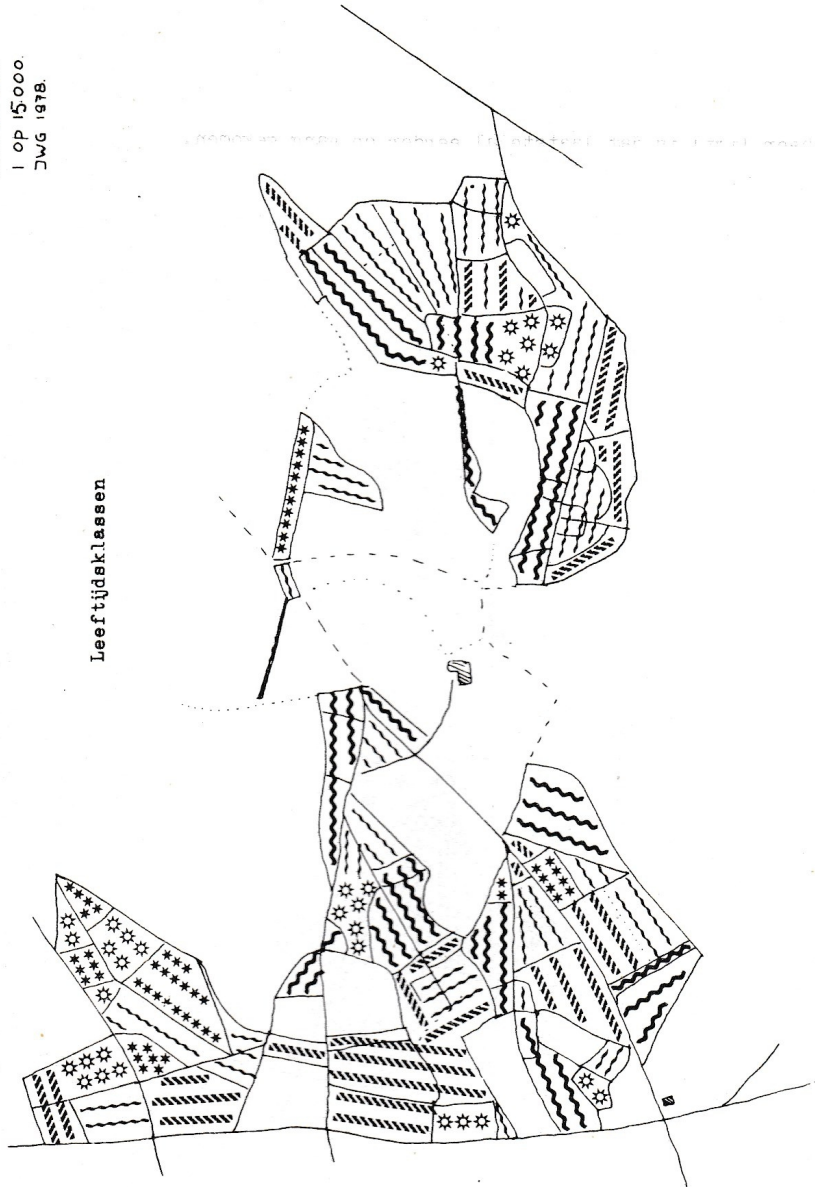
□ dink bos.
1 op 15000.
DWG 1978.

Laarbomen (Eik, Amerikaanse eik en Beuk).

□ drink bos.
1 op 15000.
DWG 1978.

Leertijdklassen

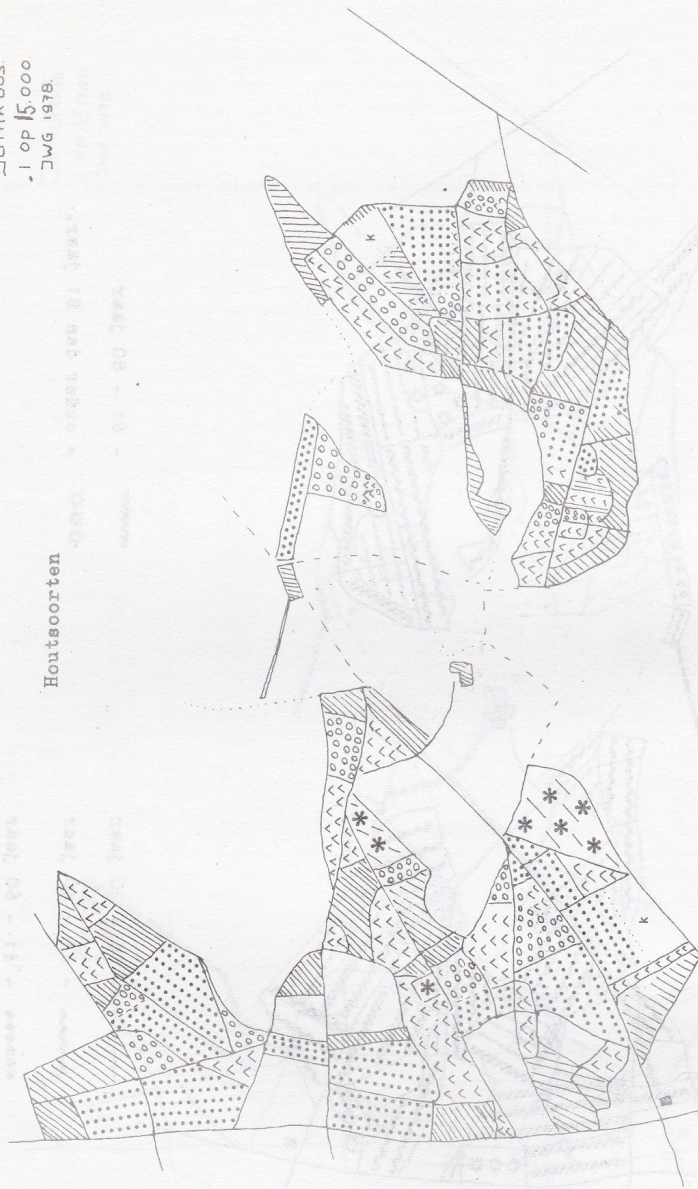

~~~~~ - 0 - 20 jaar
~~~~~ - 21 - 40 jaar
***** - 41 - 60 jaar

||||| - 61 - 80 jaar
*** - ouder dan 81 jaar.

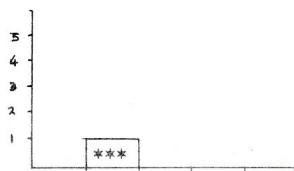
□ drink bos.
1 op 15.000
DWG 1978.

Houtsoorten

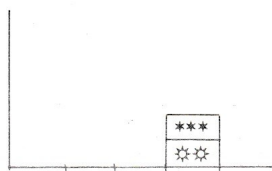

- Loofhout (vn Eik)
- Groveden
- Sitka-spar, Fijnspar, Abies
- Lariks
- Kaalkep
- Gemengd

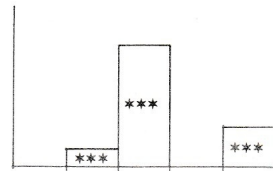
Soort	1		2		3		4		5		T	
	Lo	Na	Lo	Na	Lo	Na	Lo	Na	Lo	Na	Lo	Na
Sperwer	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Buizerd	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1
Torenvalk	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1
Fazant	-	2	1	1	-	-	1	1	1	-	3	4
Holenduif	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	2	1
Houtduif	-	59	1	17	-	10	5	7	2	3	8	101
Tortelduif	-	12	1	4	-	1	1	2	-	1	2	20
Koekoek	-	1	1	-	-	1	1	-	-	-	2	2
Ransuil	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	-	4
Bosuul	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	2	-
Groene specht	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	1	2
Grote bonte specht	-	-	1	2	-	-	2	2	1	-	4	4
Kleine bonte specht	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
Wielewaal	-	-	2	-	1	-	-	-	-	-	3	-
Kauw	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	5	-
Vlaamse gaai	-	2	1	1	-	1	-	1	-	1	1	6
Koolmees	-	13	8	5	-	5	9	15	6	1	23	39
Pimpelmees	-	1	4	1	-	2	4	3	6	-	14	7
Zwarte mees	-	-	-	4	-	2	-	9	-	1	-	16
Kuifmees	-	1	-	4	-	-	-	6	-	-	-	11
Glanskop	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-
Matkop	1	6	-	1	-	-	1	1	-	-	2	8
Staartmees	-	2	1	1	-	-	1	-	-	-	2	3
Boomklever	-	-	1	-	-	-	7	-	9	-	17	-
Boomkruiper	-	-	3	2	-	1	13	9	5	1	21	13
Winterkoning	2	16	4	12	-	5	9	15	6	2	21	50
Roodborst	1	15	4	10	-	2	2	10	5	1	12	38
Nachtegaal	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	2
Gekraagde roodstaart	-	-	1	-	-	1	1	1	1	-	3	2
Merel	3	29	9	15	2	5	13	19	12	3	39	71
Zanglijster	-	14	1	7	-	3	7	5	2	-	10	29
Grote lijster	-	2	-	-	-	-	3	1	-	1	3	4
Spotvogel	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	4	-
Zwartkop	-	8	3	6	-	2	2	9	4	1	9	26
Tuinfluit	-	10	2	1	-	-	2	5	3	-	7	16
Braamsluiper	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Fitis	4	42	3	7	-	6	7	17	1	2	15	74
Tjiftjaf	-	11	4	12	-	4	7	15	7	2	18	44
Fluiter	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	3	-
Goudhaan	-	7	-	4	-	3	-	4	-	-	-	18
Vuurgoudhaan	-	2	-	2	-	-	-	-	-	-	-	4
Grauwe vliegenvanger	-	1	1	2	-	-	9	9	8	-	18	12
Bonte vliegenvanger	-	-	1	1	-	1	3	-	3	-	7	2
Heggenus	4	8	1	5	-	-	4	4	-	-	9	17
Groenling	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	4
Goudvink	-	3	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4
Vink	-	5	6	11	-	5	10	18	5	-	21	39
Geelgors	2	6	2	1	-	1	-	-	-	-	4	7

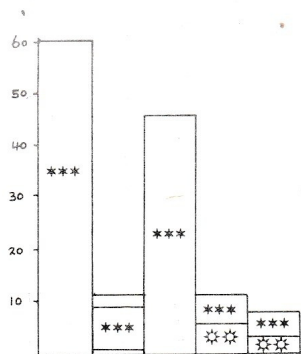
Sperwer

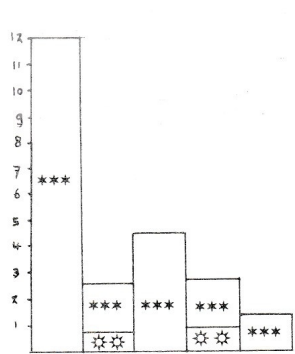
Buizerd

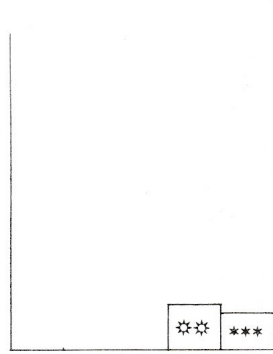
Torenvalk

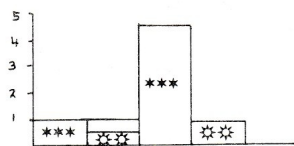
Houtduif

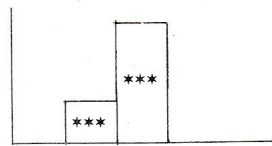
Tortelduif

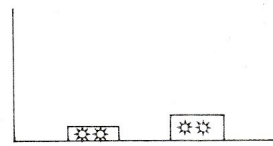
Holenduif

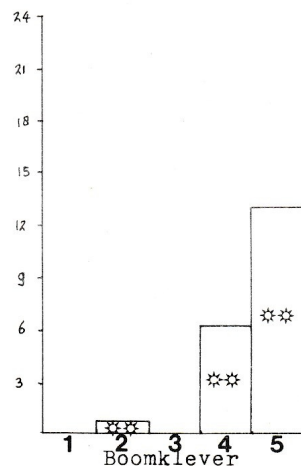
Koekoek

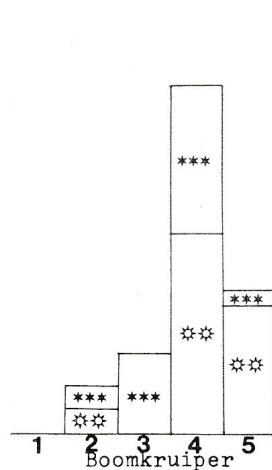
Ransuil

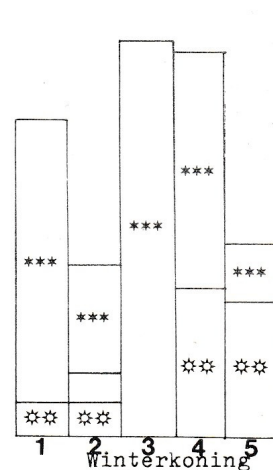
Bosuil

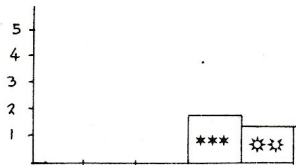
Boomklever

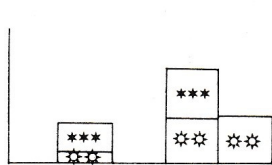
Boomkruiper

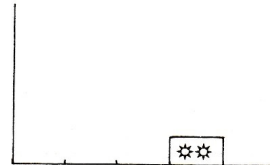
Winterkoning

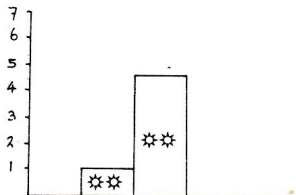
Groene specht

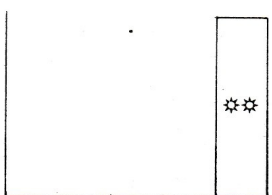
Grote bonte specht

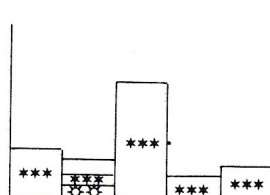
Kleine bonte specht

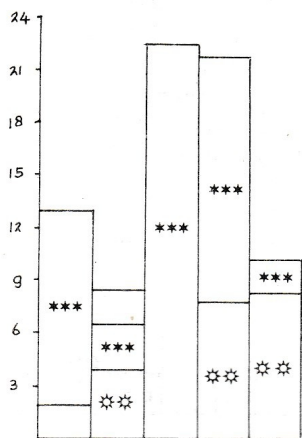
Wielewaal

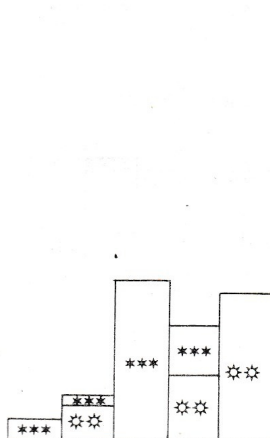
Kauw

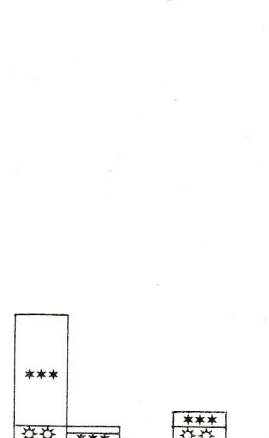
Vlaamse gaai

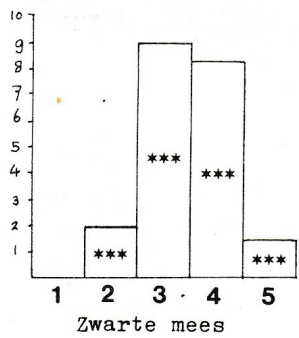
Koolmees

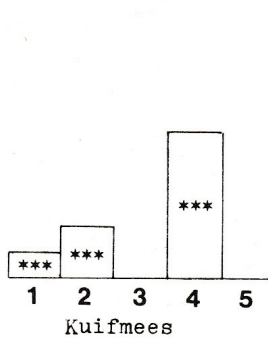
Pimpelmees

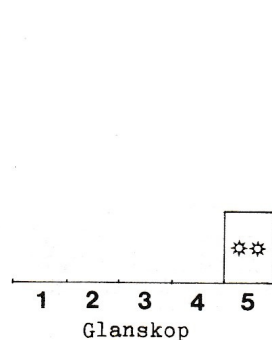
Matkop

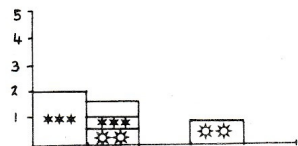
Zwarte mees

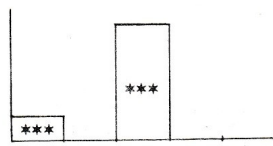
Kuifmees

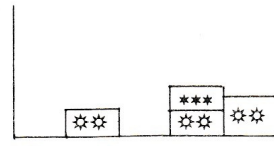
Glanskop

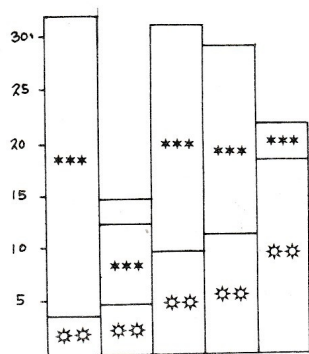
Staartmees

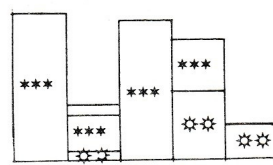
Nachtegaal

Gekraagde roodstaart

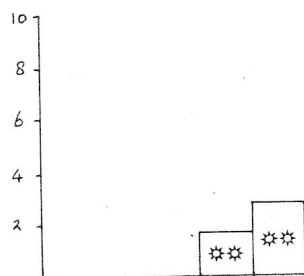
Merel

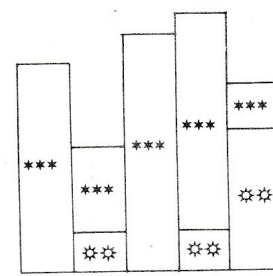
Zanglijster

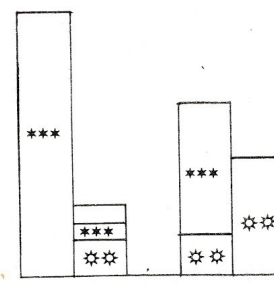
Grote lijster

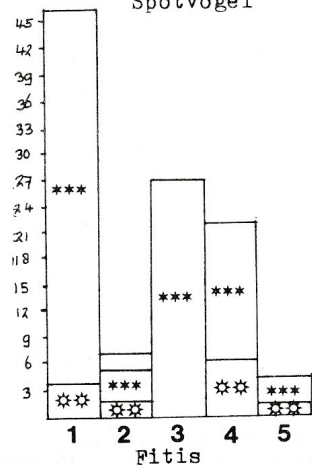
Spotvogel

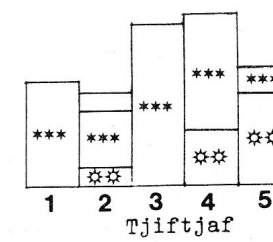
Zwartkop

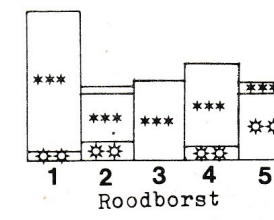
Tuinfluiter

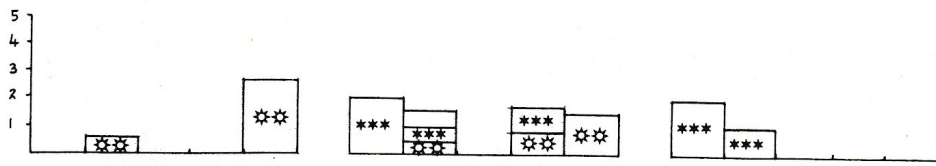
Fitis

Tjiftjaf

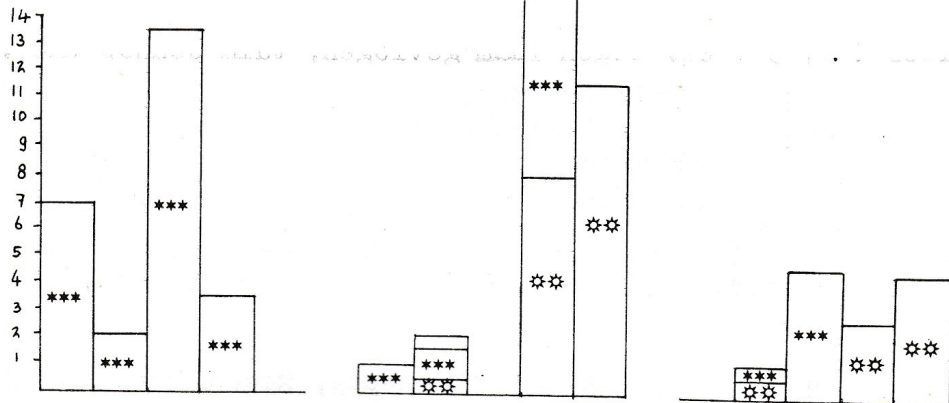
Roodborst

Fluiter

Fazant

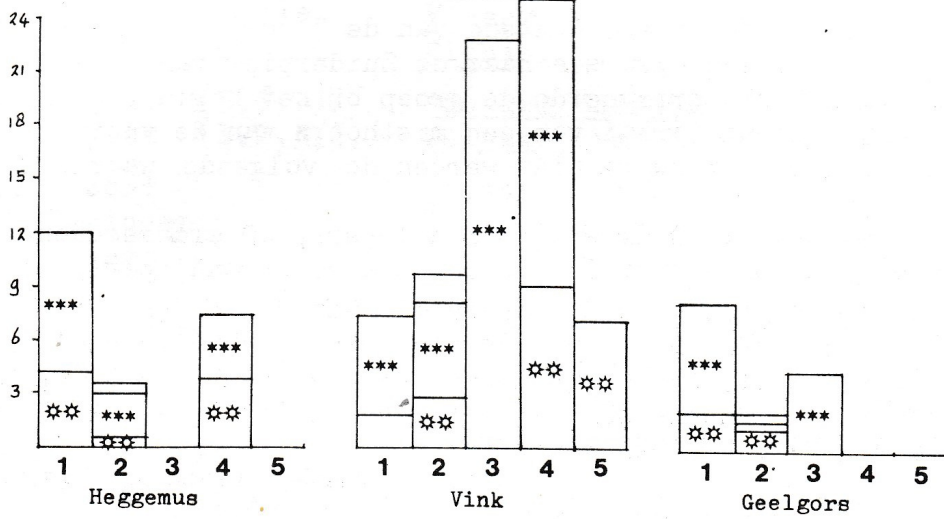
Vuurgoudhaan

Goudhaan

Grauwe vliegenvanger

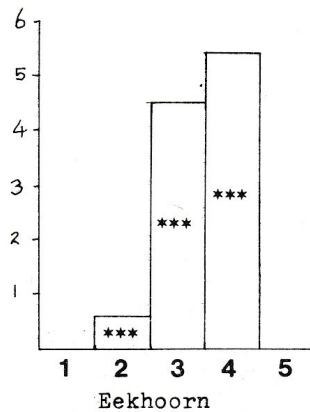
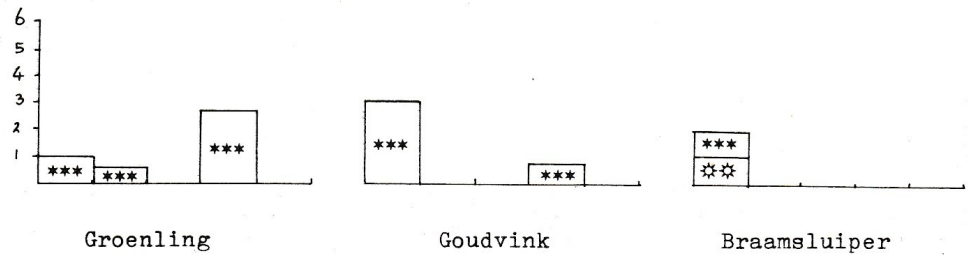
Bonte vliegenvanger

Heggemus

Vink

Geelgors

★ J.W.Grotenhuis, Meddo 156 A, Meddo.

ZUIDERPIER - EXCURSIE

Precies om 5 uur in de vroege ochtend van de 7^e oktober '78 startten acht vogelaars voor een excursie naar de Zuiderpier van IJmuiden. Na een zeer mistige tocht arriveerde de groep bij het begin van de pier. Onder het oorverdovend lawaai van een misthoorn van de vuurtoren en de aanvankelijk nog zeer zware mist werden de volgende waarnemingen gedaan:

Van 8.00 tot 9.00 uur: 24 drieteenstrandlopers, 30 eidereenden, 16 steenlopers, 2 bonte strandlopers, 7 paarse strandlopers, 1 kanoetstrandloper en (na veel wikken en wegen) 3 graspiepers.

Van 9.30 tot 10.30 uur onder veel betere weersomstandigheden:

1 grote jager, 2 grote sterns en 3 visdiefjes. Verder in groepen: grote en zwarte zeeëenden, bontbekplevieren en scholeksters met tot besluit nog een paar groenpootruiters.

verder lezen op pag. 47.

Voorlopige organisatie van de roofvogeltelling 78/79
zoals vastgesteld in de vergadering van 2 nov.78

Er waren 25 aanwezigen. Dit is een verheugend grote belangstelling! De tellingen zullen gehouden worden op de volgende data:

1e telling 8-11 december
2e telling 5-8 januari
3e telling 3-6 februari

Er wordt geteld op zaterdag en zondag, eventueel op vrijdag of maandag.

Op de uitgedeelde kaarten gebruiken we de volgende codes:

buiserd	b	ruigpootbuiserd	rp
torenvalk	t	smelleken	sm
sperwer	s	blauwe kiekendief	blk
havik	h	bruine kiekendief	brk

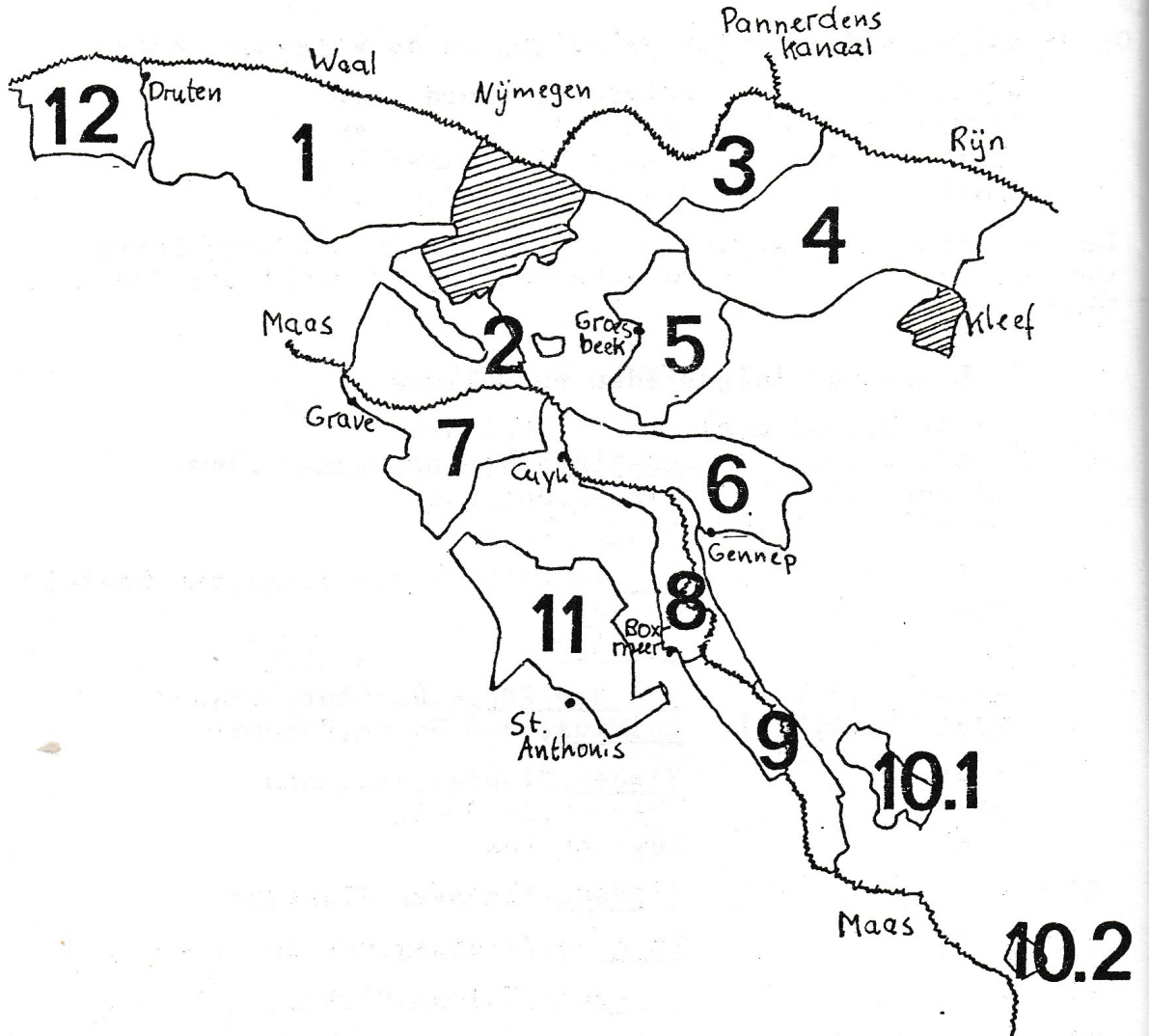
De met dese codes ingevulde kaarten en de telformulieren worden binnen één week na elke telling verwacht bij Johan Thissen.

Lijst van telgebieden en tellers

	deel(telgebieden)	tellers
1)	oost {2,6,3,1}
midden(4,5,7,9)
west(8,10,11,12)	<u>Hustings</u> , <u>Honing</u> , van Dokkum
<u>Visser</u> , <u>Gorissen</u>
<u>van de Bergh</u>
2)	zuid {2,3,4,5}
oost {1,7}
(6)	<u>Engelen</u> , <u>Meekes</u> , van Swaay, van Gastel
<u>Visser</u>
<u>Richter</u>
3)	oost {5,6,7}
west {1,2,3,4}	<u>van der Zande</u> , <u>Richter</u> , <u>Janssen</u>
<u>Walvius</u> , van Hoorn, <u>Brouwer</u>
4)	oost
midden
west	<u>Visser</u> , <u>Richter</u> , <u>Hingmann</u>
<u>Thissen</u> , <u>de Bruin</u>
<u>Müskens</u> , <u>Vos</u>
5)		<u>Müskens</u> , <u>Klaassen</u> , <u>Klaassen</u>
6)		<u>Thissen</u> , <u>Versteeg</u> , van de Wetering
7)		<u>de Vries</u> , <u>Kolman</u> , <u>Sikkema</u>
8)	west {2,3,4,5}
oost {1,6,7}	<u>Reynders</u> , van Dongen, <u>Sikkema</u>
<u>Wilbers</u> , <u>Schreurs</u> , van Iersel

- 1-Rijk van Nijmegen-west
- 2-Asselt
- 3-Ooy
- 4-Duffelt
- 5-Bekken van Groesbeek
- 6-Milsbeek
- 7-Beerse Maas

- 8-Maasheggen-noord
- 9-Maasheggen-zuid
- 10-Maasduinen
- 11-Broeken
- 12-Maas en Waal-oost

- 9) oost (3,4,5) Grutters, Verburg, Valckx
west (1,2) Boumans
- 10) Bergerheide(1) IVN Bergen
Hamert (2) Hermsen
- 11) oost (2,3) Bellemakers
west (1) Aben
- 12) van de Bergh

Het nieuwe hoofdtelgebied 13 (Betuwe-midden) zal in onderling overleg door van Dorp, Vink, Schuurkes en Bloemendaal geteld worden.

De hoofdtellers zijn onderstreept. Van hen wordt verwacht dat ze ervoor zorgen dat het gebied geteld wordt en dat de telformulieren en kaarten tijdig binnen zijn. Nog niet ingedeelde mensen, die zich wel opgegeven hebben voor de roofvogeltelling kunnen zich met een van de hoofdtellers of met de algemeen coördinator in verbinding stellen.

Algemeen coördinator: ★ Johan Thissen
Spoorlaan 22
6562 AN Groesbeek
tel. 08891-1523

vervolg van pag. 44.

In de middag werd nog een bezoek gebracht aan het Grote Vogelmeer in het Nationale Park "De Kennemer Duinen". Tijdens een wandeling om het prachtig gelegen meer kwamen nog de volgende vogelsoorten in de diverse kijkers:

Buizerd, slobbeend, kraakeend, meerkoet, fuut, dodaars en groepjes trekkende vinken, keepen en groenlingen.

En last but not least een "tapuitachtige" vogel, die zelfs door Toon van Dijk niet nader gedetermineerd kon worden.

Al met al een bijzonder geslaagde dag.

★ Bart Engelen, Sonatestraat 15, Nijmegen.

VOGELDIALEKTIEK

Onze streek is ver genoeg van het taalkundig zuivere Moskou van Nederland - men schijnt dat in de omgeving van Haarlem te moeten zoeken - gelegen om er een geheel eigen repertoire aan vogelnamen op na te houden, met als opmerkelijke bijkomstigheid dat één soort heel verschillende benamingen kan hebben in hemelsbreed helemaal niet ver uiteengelegen plaatsen, maar met onderling sterk afwijkende dialecten. Een overigens bekend verschijnsel waar (natuurlijke) barrières eeuwenlang het onderhouden van nauwe contacten in de weg hebben gestaan.

In onze tijd is ook op dit gebied de nivellering sterk voortgeschreden, zodat al vele plaatselijke benamingen in snel tempo in vergetelheid zijn geraakt. Slechts streken met een voldoende koppige bevolking slagen er nog wel een dood enkel keertje in om een soort haagse tolerantie omtrent eigen taalgebruik te bewerkstelligen. Dat geldt echter niet voor het Rijk van Nijmegen eo.

Om nu de algehele vervaging nog net een stapje voor te blijven polste de redactie, nu alweer geruime tijd geleden, onze regionale deskundigen op het gebied van streeknamen of er niet een artikelje omtrent dit onderwerp aan zat.

Waarschijnlijk echter geleid uit overwegingen van wetenschappelijke bescheidenheid - dit laatste vormt zoals men behoort te weten een onafscheidelijke twee-eenheid - is de pen van dit illustere gezelschap tot op heden droog gebleven.

Daar ikzelf van oorsprong een vreemdeling ben en gelet de uitspraak dat 'de dwaze in dwalen daast, waar de wijze in weten zwijgt' heb ik geen last van vermelde remmingen en ben ik zo vrij de eerste stem aan te heffen in de hoop hiermee een koor van tongen los te maken.

U krijgt achtereenvolgens de nederlandse naam, de plaatselijke naam en de plaats/streek waar deze benaming gebezigd wordt/werd.

a. b. n.

wilde eend (woerd)	- wijler/wieler	Gennep
torenavalk (e.a)	- kûkestöter	Ven-Zelderheide
patrijs	- veldhoen	Groesbeek
waterhoen	- woaterkiepke	Groesbeek
steenuil	- katuul	Groesbeek
	pieuw(s), pieuwke	id, Gennep, N.Brabant
snip	- snep	Groesbeek
vlaamse gaai	- martkolf, merkolf,
motkolf	Gennep
Groesbeek
witte kwikstaart	- ploegdrieverke	Gennep, Groesbeek
heggemus	- blau(w)menneke	Gennep, Gb., Wychen
vliegevangener (?)	- spinmuske	Groesbeek
merel	- merling; mèl	Venray; Groesbeek
roodborsttapuit	- wientteppeke	Groesbeek
	bonte walduker	Betuwe
paapje (tapuit)	- walduker	Betuwe
grasmus	- graskat	Groesbeek
fitis, tjiftjaf	- vè..remuske	Groesbeek
koolmees	- beemees	Groesbeek
groenling	- kersvink, vlasvink	Groesbeek
goudvink (scandin.)	- dubbele goldvink	Groesbeek
kneu	- mauwerik; mourik	Groesbeek; streeknaam
geelgors	- gè..le schriever	Gennep, Groesbeek
	gè..le tits	id.
huismus	- huusklets; klut	Groesbeek; Gennep
spreeuw	- sproan	Gennep

en nu we toch bezig zijn:

eekhoorn - inkpüske Groesbeek

Voor mensen voor wie het onderscheid in al die soorten te subtiel is volgt nog een eenvoudige indeling afkomstig uit Groesbeek:

alle vogels = mus; alle stootvogels (dag & nacht) = uul

Historisch is in dit verband dat enkele leden van de VWG, bezig met een ganzentelling in de Duffelt, een beetje wantrouwig werden gadeslagen door een streekbewoner, tot zijn gezicht opklaarde en hij begripvol zei: 'Ach, zijn jullie van de musseveren!'

U ziet, onze roep gaat over de grenzen.

Grappig is ook dat verschillende Groesbekers bekend staan onder bijnamen als: de kraai, 't roodsturtje, de beemees (= bijenmees), de lèwurik, de kiewie, de mèl.

Van vele bovengenoemde namen is de komaf duidelijk; vaak is een specifiek soortkenmerk de oorsprong van de streeknaam, bijv.:

namen afgeleid van de roep/zang: pieuw, mauwerik, katuul, huusklets

kleur: blaumenneke

voedsel(zoek)gedrag: beemees, walduker, ploegdriever,

kükestöter, spinmuske, kersvink

of combinaties hiervan: gè..le schriever (= gele schreeuwer).

De betekenis van andere namen is, mij althans, een volkomen raadsel: merkolf, sproan, wieler.

Tenslotte moet ik nog even vermelden wie me aan de stof voor dit artikel hebben geholpen: dat zijn Frans Hofman, Ben & Johan Thissen en Theo Wilbers jr., waarvoor mijn hartelijke dank.

★ Dick Visser, Weezenhof 32-67, Nijmegen.

LEDENMUTATIES

NIEUWE LEDEN:

F.Bloemendaal, v.Oldenbarneveldstraat 75, Nijmegen.

M. Cox, Hugo de Grootstraat, 62 Nijmegen.

P.v.Iersel, K.Beynenstraat 144, Nijmegen.

R. Röhrich, Patrijsstraat 16, Nieuw Bergen.

R. Schuurkes, Prof.Bromstraat 4 - 8, Nijmegen.

T.Woeltjes, Veldweg 3, Wijchen.

VERTROKKEN:

J.E.M.Eggenhuizen, Nijmegen; H.Frijling, Nijmegen;

S.Gerrits, Nijmegen; B.Haentjes, Boxmeer;

F.Nordeman, Malden; G.Sand, Nijmegen; J.Smeets, Nijmegen;

F.S.W.Verhage, Malden; J.Wegman, Nijmegen.

VERHUISD:

G.Heynen, Jan v. Galenstraat 44, Nijmegen.

Het ATLAS-Project voor Winter- en Trekvogels van SOVON

In aansluiting op het bericht in het vorige nummer volgen hieronder de namen (en adressen bij niet-leden) van degenen die SOVON-blokken in de omgeving van Nijmegen aangenomen hebben.

- 40-31 en 40-32: D. van Dorp; 40-42: P. Walvius;
39-46 en 39-47: J. van den Bergh, Middelweg 114 Druten
(tel. 08870-4338);
39-48: D. Visser en T. Ebben, Heuvel 102, Druten;
40-41: Noord: D. van Dorp, Zuid: J. van Dokkum;
40-43: Noord: J. van Dokkum, Zuid: W. v.d. Zande, O. van
Hoorn en P. Brouwer;
40-44: Noord: J. van Dokkum, Zuid: W. v.d. Zande en O.
van Hoorn;
40-45: R. Schimmelpenning, Mozartlaan 136 Zevenaar en
W. Lussing, Chopinstraat 32, Zevenaar;
39-58: D. Visser; 46-11: J. Pieters; 46-22: Hk. de Vries;
40-51: C. Reijnen, Voorstenkamp 16, Nijmegen (tf. 080-779414);
40-52 en 46-12: P.P. van Laake, G. Berendse en J. v.d. Vaart;
40-53: P. Brouwer en O. van Hoorn; 40-54: W.v.d.Zande;
46-13, 46-14, 46-23 en 46-24: G. Müskens, J. Thissen;
46-33: M. Grutters; 46-44: M. Reijnders; 46-45: R. Röhrich;
46-53: J. Swarts, Pomonastraat 396, Wageningen tf. 08370-
16378; 46-54: J. Kengen, Maasheseweg 67 Venray;
46-55: J. Verburgh.
Voorzover mij bekend zijn de blokken 39-57, 45-17, 45-18,
45-27, 45-28, 46-21, 46-34 en 46-43 nog zonder waarnemers!
Voor de gegadigden: bel even A. Vink 08385-16735 of voor
46-34 en 46-43: J. Erkens 04402-2839. Verbeteringen in en
aanvullingen op bovengenoemde lijst kunt U bij mij kwijt.

★ Henk de Vries, Jan van Cuykstraat 46, Cuyk.

Wildsoorten, waarop de jacht is opengesteld.

Kleinwild:

1 sept.	t/m	31 dec.	:	patrijzen.
15 okt.	"	31 dec.	:	hazen, fazantehennen.
15 okt.	"	31 jan.	:	fazantehanen, houtsnippen.

Waterwild:

24 juli	t/m	31 jan.	:	wilde eenden (A. platyrhynchos)
18 aug.	"	31 jan.	:	slobeenden, wintertalingen, watersnippen en meerkoeten.
1 sept.	"	31 jan.	:	smienten, tafeleenden, krakeenden, pijlstaarten, kuifeenden, toppereenden, grauwe ganzen, kolganzen en rietganzen (Anser fabalis).
1 nov.	"	31 dec.	:	goudplevieren.

Overig wild: (vroeger "schadelijk wild" maar die naam is in de jachtwet geschrapt):

gehele jaar	:	houtduiven, zwarte kraaien, kauwen, vlaamse gaaien, eksters, konijnen, vossen, verwilderde katten (Felis catus)
15 juli t/m 15 febr.	:	bunzings, wezels, hermelijnen.

U ziet hieruit, dat de jacht op de roeken, bonte kraaien, zomertalingen, bokjes, poelsnippen en eekhoorns niet is geopend.

Grofwild:

De jacht op alle soorten grofwild (edelherten, reeën, damherten, moeflons en wilde zwijnen) is niet geopend. Openstelling vindt alleen plaats op speciale vergunning. Voor wat betreft het korhoen (een jachtwetvogel): ook hierop is de jacht niet geopend. Voorts is de jacht niet geopend op boommarters, steenmarters, wilde katten (F. sylvestris) dassen, otters en zeehonden.

★ Jan Pieters, Schependomlaan 112, Nijmegen.

BOEK BESPREKING

DE MAASHEGGEN

Dit prettig leesbare boekje, geschreven door Jan de Vrieze, gaat over het wel en wee van het gebied tussen Bergen en Cuyk. Dit is een heggelandschap dat, zoals dr. C. Kortmann in zijn voorwoord schrijft, in de afgelopen vijftig jaar sterk is aangetast maar nog steeds indrukwekkend is, vooral als de meidoorns, de bosrank en de egelantieren bloeien.

In het boekje komen achtereenvolgens het ontstaan van het gebied en de samenstelling van het landschap met zijn hagen, drinkpoelen, beekjes, knotessen, enz. aan de orde.

Het landschap is voor Nederland op deze schaal uniek, want nergens zult u meer zo'n groot, gaaf, aaneengesloten heggelandschap vinden; er resten elders hoogstens nog enclaves. De rijkdom van het gebied aan planten, zoogdieren en vogels is opvallend.

En dan begint het wee, want, zoals gebruikelijk in ons land, wordt ook dit gebied in de nabije toekomst ernstig bedreigt door ruilverkaveling, moderne landbouw, wegen en recreatie. De gevolgen zijn al duidelijk in het landschap zichtbaar. Helaas is het gebied te weinig bekend in den lande; er zijn ook nauwelijks publicaties over verschenen.

Het boekje besluit met het aangeven van mogelijkheden tot behoud van het gebied als waardevol cultuurlandschap.

Ik beveel dit boekje van harte aan; de prijs (f 10,00) mag echt geen bezwaar zijn. Het is te verkrijgen bij de boekhandel of via het secretariaat van de "Studiegroep Maasheggen", v. Beethovenstraat 85, Nijmegen, tel. 080- 225950.

De Kraanvogels waren er weer!

Op een tijdstip dat niemand ze meer verwachtte zijn de kraanvogels dit jaar alsnog doorgetrokken. De meldingen komen uit Beek, Nijmegen, Groesbeek, Gennep en Afferden (L). Deze trek had voornamelijk plaats op woensdag 29 en donderdag 30 november, d.w.z. nog later dan de beroemde zondag 14 november 1976.

De massale doortrek vond op 29 november plaats. Dhr. Jansen, boswachter in Afferden (L), zag een constante stroom van kraanvogels overvliegen tussen 14.15 en 16.15 uur. Volgens hem moeten het er vele duizenden geweest zijn. Er waren groepen bij met een lengte van ca. 500 meter.

Van een groep van ca. 50 exemplaren, die op 30 november doortrok is de route, gelet op tijdstip van waarnemen waarschijnlijk als volgt te reconstrueren: Komend vanaf de heuvelrug (Beek) koersten ze in de mist over de stad (St. Annastraat: 16.18 uur) en hebben vermoedelijk gepleisterd in de omgeving van Wezel bij Wijchen (Fred Hustins en Jos v. Dokkum).

De laatste melding komt van Johan Tissen, die maandagnacht 4 december nog een troep hoorde overkomen in Groesbeek.

We zijn zeer benieuwd of er nog meer meusen zijn die "kranen" hebben gezien.

AGENDA

Voor nadere bijzonderheden zie pag. 4: Activiteiten of elders in dit nummer.

zaterdag	09-12	}	Stootvogeltelling
zondag	10-12		
zaterdag	16-12		Riviertelling
zaterdag	06-01	}	Stootvogeltelling
zondag	07-01		
zaterdag	13-01		Riviertelling
donderdag	01-02		"Maasheggen", lezing Jan de Vries,
20.00 uur, N5 Wis- & Natuurkunde.
zaterdag	03-02	}	Stootvogeltelling
zondag	04-02		
donderdag	08-02		Bosuilenexcursie St. Jansberg,
20.00 uur, Plasmolensehof.
donderdag	15-02		1 ^e avond vogelcursus gevorderden.
zaterdag	17-02		Riviertelling
zaterdag	24-02		Ganzenexcursie Duitse Ooy
donderdag	01-03		2 ^e avond vogelcursus gevorderden
zaterdag	03-03	}	Stootvogeltelling
zondag	04-03		
donderdag	08-03		1 ^e avond vogelcursus beginners
donderdag	15-03		3 ^e avond vogelcursus gevorderden
zaterdag	17-03		Riviertelling
donderdag	22-03		2 ^e avond vogelcursus beginners
donderdag	29-03		4 ^e avond vogelcursus gevorderden
donderdag	05-04		Filmavond Vogelbescherming
donderdag	12-04		3 ^e avond vogelcursus beginners
donderdag	26-04		4 ^e avond vogelcursus beginners

IN DIT NUMMER:

Redactioneel	pag. 1
Van de Bestuurstafel	pag. 2
Activiteiten	pag. 4
Waarnemingen	pag. 6
Een purperreiger boven het
"Gat van de Hengst"	pag. 11
Maasheggen en landbouwproblematiek	pag. 14
Vogeltrek op Schouwen	pag. 22
Riviertelling sept.-okt.'78	pag. 23
Voorkomen van broedvogels in
relatie met de leeftijdsop-
bouw van het bos	pag. 30
Zuiderpier-excursie	pag. 44
Organisatie Stootvogeltelling	pag. 45
Vogeldialektiek	pag. 48
Ledenmutaties	pag. 49
Atlas-project van SOVON	pag. 50
Wildsoorten, waarop de jacht
is opengesteld	pag. 51
Boekbespreking	pag. 52
Kraanvogels	pag. 52

WERKGEBIED van de V.W.G. Rijk van Nijmegen e.o.

- - Rijk van Nijmegen
- - De Nederlandse en Duitse Ooypolders
- - Land van Maas en Waal oostelijk van de lijn Wamel-Megen
- - De Brabantse Maasoever vanaf Vierlingsbeek t.e.m. Megen
- - De kop van Limburg t.e.m. Bergen
- - De Betuwe zuidelijk van de Linge